mavi nota

AYLIK MÜZİK VE SANAT DERGİSİ • YIL: 1 • OCAK 1993 10.000 TL.

SAYI 1

BU SAYIDA:

ayşe sevim • aygün bulutöte
ahmet özer • gerard hoffnung
• m. semih baylan
• osman razi aksu
• leyla saz (mavi nota)
• mehmet salih holep
• emel burçin özgüneş
• oktay gözpınar
• m.özer cıravoğlu
• m.nazmi özalp

Mavi Nota'dan

● İnsanla başlayan ilk çağlardan günümüze dek, insan varlığının önemini en iyi şekilde duyuran, insan olmanın anlamını ve önemini her an anımsatan, **"Müzik Sanatı"**nın olağanüstü ilginç evreniyle; zengin, hareketli, değişik, yer yer eğlen-dirici, yer yer düşündürücü yön-leriyle her ay siz okuyucularımızla birlikte olacağız. Müzik ağırlıklı bir dergi olmanın sorumluluğu ve bilinciyle, sizleri başta müzik olmak üzere, sanat dün-yasının ilginç evreninde yolculuğa çıkaracağız. Bu dergi, siz okurlarımızın, bize güç katan yazar, müzisyen ve şairlerimizin, değerli abonelerimizin, **Mavi Nota**'yı güzelleştiren tüm dostlarımızın desteği ile gerçek yerini bularak sevgili Trabzon'umuzun bir başka alanda sesi olacaktır. Dergimizin hazırlanış aşaması başta olmak üzere **"Mavi Nota"**nın yaşam bulmasında değerli yardımlarını esirgemeyen **"KIYI"** ailesine içten teşekkülerimizi sunarız. İlk sayfaya başlamadan önce radyonuzu açtınız ya da plağınızı döndürmeye başladınız, **"Mavi Nota"**yı okumaya koyuldunuz. Müzik kadar güzel ve zevkli günler dileğiyle...

● Kıyı Dergisi Genel Yayın Yönetmen Yardımcısı araştırmacı-yazar şiirin sevdalısı **Arslan Pulathanell** ağabeyimize oluşturduğu geniş kitaplık ve bu kitaplığın olanaklarından insanımıza yaptığı katkılar nedeniyle Trabzon İl Kültür Müdürlüğü tarafından bir plaket verildi. **Arslan Pulathanell'nin** ödüllendirilmesinden kıvanç duyduk. Kitaplığından daha nice insanın yararlanacağına inanıyoruz.

● Ocak ayı yitirdiğimiz büyük sanatçıların hüzününü yaşatıyor bizlere **"Türk Beşleri"** içinde kendinden en fazla söz ettiren kişi, hiç kuşkusuz **Ahmet Adnan Saygun**'dur. Usta bir besteci, iyi bir öğretmen ve yazar olarak yıllarca Türkiye'nin müzik yaşantısına ağırlığını koymuş olan **Saygun**, İzmir'de İttihat ve Terakki okulunda **İsmail Zühtü**'den aldığı bilgileri, **Macar Tevfik Bey** ve **Hüseyin Saadettin Arel**'in dersleri ile besleyerek Armoni ve Kontrapunto alanlarında kendini yetiştirmiştir. Türk Beşlerinin son temsilcisi olan **Ahmet Adnan Saygun**'u 5. 1. 1990'da kaybettik. **Nasıbın Mehmet Yürü** (20. 1. 1953), **Zeki Arif Ataergin** (5. 1. 1964), **Kadri Şençalar** (11. 1. 1989), **Neyzen Tevfik** (28. 1. 1953), **Muallim Kazım Uz** (9. 1. 1938), **Nevres Bey** (22. 1. 1937), **Ali İçinger** (26. 1. 1976) ve daha nice sanatçılar ocak ayının yitirdiğimiz değerleri. Müzik sanatımıza çok yönlü katkıları olan bu değerlerimizi saygıyla anıyoruz.

● Yerel sanatçılarımızdan ağabeyimiz **İhsan Eyüboğlu** yönetimindeki **Trabzon Belediyesi Türk Halk Müziği Korosu**, Bosna-Hersek'te büyük acılar yaşayan insanlar yararına bir konser programı sundular. Bu örnek davranışlarından dolayı kendilerini kutluyoruz.

● Dergimiz yazarlarından müzisyen arkadaşımız **Mehmet Salih Holep** özverili çalışmalarının sonucunu almaya başladı. **Ayşegül Akkor** ve **Yıldız Kartal**, arkadaşımızın yetiştirdiği son öğrencileri olarak Türk Halk Müziği Korosu saz heyetinde yerlerini alarak başarılı konserler vermeye başladılar. Böyle genç yetenekleri müzik yaşamımıza kazandırdığı için **Mehmet Salih Holep** arkadaşımızı kutluyoruz.

● Trabzon Devlet Tiyatrosunun yönetim kadrosunda değişiklik oldu. **Yücel Erten**'in Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'ne atanmasından sonra, Trabzon Devlet Tiyatrosu Müdürlüğüne sanatçı arkadaşımız **Mesut Turan**, yardımcılığına da sanatçı arkadaşımız **Ali Ersin Yenar** getirildi. Arkadaşlarımızı kutluyor, başarılar diliyoruz.

● Derginiz **Mavi Nota**, en özgün biçimde okurlarına ulaşabilmek için özverili çalışmaları ile **Sevcan Ark** arkadaşımızın elinde biçimlenecektir. Kendisine emeğinden dolayı içten teşekkürlerimizi sunuyoruz.

● Dergimiz **Sanat Danışmanlarından**, müziğin sevdalısı **Tanburi Suat Kurtuldu**'ya Trabzon'un müzik yaşamına katkılarından dolayı, **TRT Trabzon Bölge Müdürlüğü** tarafından plâket verildi. Şu anda müzik hayatının en verimli ve olgun dönemini yaşayan **Suat Kurtuldu**'nun ödüllendirilmesinden onur duyduk.

● **Yazı İşleri Yönetmenimiz Müfit Semih Baylan, Ordu Sanat Evi** (ORSEV) tarafından düzenlenen bir etkinlikte **"Müzik"** konulu bir konferans verecek. **Baylan**, daha sonra küçük bir **Kanun resitali** verip, yayımlanmış kitaplarını imzalayacak.

● Tüm okurlarımızın, **Mavi Nota**'ya emeği geçen herkesin, tüm dostlarımızın yeni yılını kutlar, 1993 yılının barış mutluluk ve esenlikten yana güzelliklerle dolu olmasını dileriz.

● Şubat sayımızda buluşmak dileğiyle...●

Bir kent ki...

● Ayşe SEVİM

Gerçek bir Trabzon'lu ve gerçek beyefendi Sayın Şevket Çulha'ya saygıyla...

Bir kent ki kökü çok eskilere uzanmakta. Özgür düşüncelerin, demokrasi kavramının yeşerdiği Yunan uygarlığını, hak ve eşitliğin hukuksal temellerinin atıldığı Roma uygarlığını, salt Allah'a inancın en görkemli yapıtlarda, en ayrıntılı süslemelerle ölümsüzleştiği Bizans Uygarlığını konuk etmiş önce.

Yunanlılar, Ege kıyılarından gelip Karadeniz'in bolluk ve güzelliğine tutulmadan önce, çalışkan yerli halk ovalarda çetin doğa koşullarına karşı utkularını, kutluyorlardı. Etrafı hendekler ve çitlerle çevrili köylerde kütükten evlerinde bolluk içinde ve güvenliydiler. Öte kıyılardan gelenlere düşmanlık güdülmedi. Nimetler bölüşüldü, takas edildi.

Öte kıyılardan gelenlerce sudan daha çok tüketilmeye başlayınca şarap, Trabzon boydan boya asma kütükleriyle doldu. En eski sikkelerinin üzerine resmedilmiş üzüm salkımı ve daha sonrakilerde sarhoş **Dionysos**, Trabzon'daki bağcılık ve şarapçılığın antik çağdaki simgesiydi.

Roma imparatoru **Hadrianos** kentin yeniden imar edilmesini istediğinde öylesine ince hesaplar yaptılar ki mühendisler, mimarlar, desenciler, mozayik ustaları ve taş yontucuları; projelerden tek bir milim ödün verilmedi. Yağmurlar çok yağdığında ise ne bir köprü yıkıldı, ne mozayik döşeli yollarda bir avuç olsun su birikti. **Hadrianos**'a duyulan saygıdan, anısına yaptırılan heykelin bugün nerede olduğu bilinmese de kaidesindeki yazıt bir caminin girişinde eski Türkçe satırların altında Osmanlıya has bir sentezle hala yaşamaktadır.

Merkezdeki Bizans entrikalarından bunalıp soluğu Trabzon'da alan Kommenoslar, Selçuklu sultanlarına ödedikleri vergiler yanında değerli armağanlar sunmaktan geri durmadılar. Armağanlar arasında fidan boylu, iri gözlü prensesler de vardı. Onurlu Türk beyleri soylu güzelleri ancak eş olarak kabullendiler. Komnenosların sikkeleri üzerindeki Selçuklu süvarisi motifi korkunun değil hayranlığın ifadesiydi.

Kralların taç giydiği Chrisokephalos kilisesindeki altın varaklı mozayikler ışık vurduğunda göz kamaştırıyor, tüm binanın içi altınla kaplıymış gibi ışıl ışıl yanıyordu. **"Altın başlı Meryem"** ve oğlu **İsa, Kuran'ı** kendine rehber alanlarca da kutsal bilindiğinden, **Fatih Sultan Mehmet** tıpkı **İstanbul Ayasofya kilisesinde** olduğu gibi, Trabzon'u aldığında da buradaki resimleri bozdurtmadı.

Öyle bir kent ki, Hristiyan kalem ustaları camilerde en güzel nakışları yaparken, müslüman ustalar taş ve ahşabı oya gibi işliyorlardı kiliselerde.

19. uncu yüzyılda güzelliği dillere destandı. Bir gezgin, "portakal ve zeytin ağaçları arasına gizlenen evleri ve ince - uzun sütun gibi minareleri" ile içaçıcı tabloya benzetmiş, bir diğeri evlerinin cephelerindeki zerafet ve renk uyumunu başka hiçbir yerde görmediğini belirtmişti. İkindi vakitlerinde açık sofada bohça işleyen genç kızları serinleten rüzgar, limon ve portakal çiçekleri arasına manolya kokusu da katar, parmaklıktan çatıya uzanan asma dalının olgun salkımını hafifçe oynatırdı.

Cumhuriyet gençleri alabildiğine kültürlü, uygar ve saygılıydı. Boş zamanlar müzik ve tiyatro yapmakla, İngilizce, Fransızca kitaplar okumakla doldurulyordu. Parlak yaz gecelerinde açık pencerelerden **Dede Efendi**'nin, **Şevki Bey**'in besteleri coşkulu seslerle dalga dalga yükseliyor, **Madam Robert**, **Turan** sinemasında perde aralarında ince zarif parmaklarıyla piyanoda mini konserler veriyordu **Bach**'dan.

Beyler kravatsız, hanımlar şapkasız **Millet Bahçesi**'ne çıkmıyor, kibar delikanlılar Soğuksu'daki sık çamlığın arasından geçen dar yolda hanımlar ayaklarını inciltmesin diye, önden giderek gündüz feneri tutuyorlardı. Ve bir **manolya ağacı** gözden çıkarılamadığı için büyük mimara büyük projesi yeniden çizdiriliyordu.

Bir kent ki... ●

sensin

Aygün BULUTÖTE

Bulutlar dolaşırken
göklerde
Güneşe hasretim,
Güneşim sensin.

Güneş, alev alev
yakarken
Yağmura hasretim,
Yağmurum sensin.

Gözyaşı pınar olup
akarken gözümden
Sevgiye hasretim,
Sevgilim sensin.

Bir dergi çıkarmak

● Ahmet ÖZER

Dergiler için, **"yazınımızın solunum organlarıdır"** diyen ne güzel söylemiş. Gerçekten yazınımızın, geniş anlamda kültür ve sanatımızın nabzı, dergilerde atar. Nice genç yetenek, ilerde kitaplaştıracağı yazı ve şiirlerini denediği; sınava sürdüğü, dergiler alanı, geçmişten günümüze hiç çorak kalmamış; birileri art arda kapanırken, oluşan boşluk, bir başkaları tarafından doldurulmuştur.

Gazete satıcılarının vitrinlerinde, küçük büfelerin camına asılı duran çok renkli basımla okura sunulanlardan tutun da fotokopi ile çoğaltılan, hayli yazım yanlışlıkları taşıyan, özensiz bir dizgiyle günyüzüne çıkarılan nice dergiler, hep okurdan destek bekleyerek yaşama savaşı verir, kendi kulvarında yarışa katılır. Kimilerinin zaman olur basımı gecikir, hemen **"acaba"** sözcüğünü getirir okurun usuna. Çıkışlarındaki sevinçler, kapanışlarda hüzne dönüşür, ancak bu sevda, duygu bazında da olsa hiç eksilmeden sürüp gider.

60'lı yılların başından beri pek çok dergiyi izleme olanağı buldum. Daha doğrusu kültür ve sanatımızın nice dergilerine gönül düşürdüğüm yıl olarak 1967'yi gösterebilirim. Varlık dergisi Türk Dili, Dost, Yeni Dergi, Yeni Edebiyat, Yeni a, Köken, Militan, Milliyet / Sanat, Türkiye Yazıları, Yarına Doğru, Sesimiz, Dönemeç, Yazın, Yeni Ufuklar ve daha adını sayabileceğim on'larca dergi bir yerlerden sürüp gelmişlerdir soframıza. Özellikle de bunlardan ayrı bir yerde algıladığım Yansıma. 1972 - 1975 yılları arasında sürekli yazdığım, nice ustalarla sayfa dostluğu kurduğum Yansıma. Sevgili Tekin Sönmez'in bunda ne büyük emeği vardı.

Varlık'ta Yaşar Nabi, Dost'ta Salim Şengil, Yeni Ufuklar'da Vedat Günyol, Türkiye Yazıları'nda Ahmet Say, Yazın'da Hüseyin Atabaş, Sesimiz'de Hasibe Ayten, Yarına Doğru'da Tahir Abacı, Dönemeç'te Hüseyin Yurttaş.. Bu dergiler gibi nice dergilerin mutfaklarında, nice emekleri yoğuran birer yazıneri olarak bu dünyanın yüreğine nakışlanmışlardır. Trabzon'da çıkan Kıyı'da, Ankara'da nice dostlarımızla yaşama kavuşturduğumuz Karşı'da aynı sevinçleri, tutkuları, güzellikleri yaşamaya çalışmak, ömür verdiğimiz alanı bizler adına daha da anlamlı kılmıştır.

Bir derginin ilanı hep sevindirmiştir beni. Kapanış duyuruları, aylar boyu çıkmadığı için, kapanmayı okurun beklentisinde eriten dergilerin, görüş alanımızdan çıkması, nasıl da hüzünler doğurmuştur yüreğimde. Bir düşünüyorum da yazdığım kırka yakın derginin, bugün çoğu yazın alanından kopmuş; tatlı birer anı olarak yazın tarihimize gömülüvermiştir.

Bir dönemler, her ürün, bir yerde kitaplaşmadan önce dergilerde sınava sokulurdu dedim. Bu, hem yazarı, ozanı kendine güvenli kılar, hem de kendi ürününü daha doruklara taşımada bir ölçüt olurdu. Oysa bugün, zaman zaman **'pat'** diye bir kitap çıkar postadan. Posta kutumda bekler; ne ilginçtir ki adını daha öncelerde hiç duymadığım, bir sanatçının ürünüdür bu. Baskıları özensiz, yazımı savruk, sözcüklerin çoğu yanlışa gömülü bir kitaptır bize ulaşan. Doğaldır. Çünkü çıkan kitapla, onun üstünde taşınan adın arasında bir iletişim yok gibidir. Oysa yapıtın özgünlüğü, yazarının onun üzerine titremesinden daha da anlam kazanır.

Bütün bu düşünceler MAVİ NOTA'nın çıkış için **'start'** verildiği andan beri usumda dolandı durdu. Çıkan dergi sanatın bir alanını gözetmeyi amaçlıyordu. Olsun, nice sanatların çıkış noktası birdi: Büyü ve ritmin gizemi doğurmuştu bunca sevdayı. Ve bir derginin nice sorunlarıyla yoğrulan güzellikler, mürekkep kokan kâğıtlarda pırıl pırıl bir baskıyla dergiye dönüşünce; hüzünler, umutsuzluklar, tüm gerilimler uçup gidecekti. Her yazıyı, her şiiri yazanıyla konuşur gibi dosyadan dosyaya aktarmak, dergi boyutunda bağlamak, onları nice görsel ürünlerle harmanlamak, dizgisini sonuna değin izlemek, düzeltisinde en küçük ayrıntıyı gözetmek, pikajını, filmini, montajını ve sonunda, basımından katlanmasına, ordan dikilmesine, ardından kesilmesine geçen, bir dolu serüveni yaşarken bir işin mimarı olmakla kazanılan coşku, yeni yeni heyecanlara ulaştırır insanı. Bunca gerilimin ardından gelen bu soluklanma, uzun bir yokuşun başındaki düzlükte bir çeşit soluklanmadır. Ve en önemlisi de ilk sayıyı görmeden abone yaptığımız nice sanatsevere bir yıllık birikimi - 12 sayıyı - kesintisiz gönderebilmenin, verilen sözü yerine getirebilmenin erdemini yaşamaktır.

Müziğin kanatlarına katılan Mavi Nota'nın nice bulutların koynunda, nice güneşlerle ufuktan ufuğa savrularak ipi yüreğimize takılan bir uçurtma olmasını, sanat yaşamımıza renk katmasını diliyorum. ●

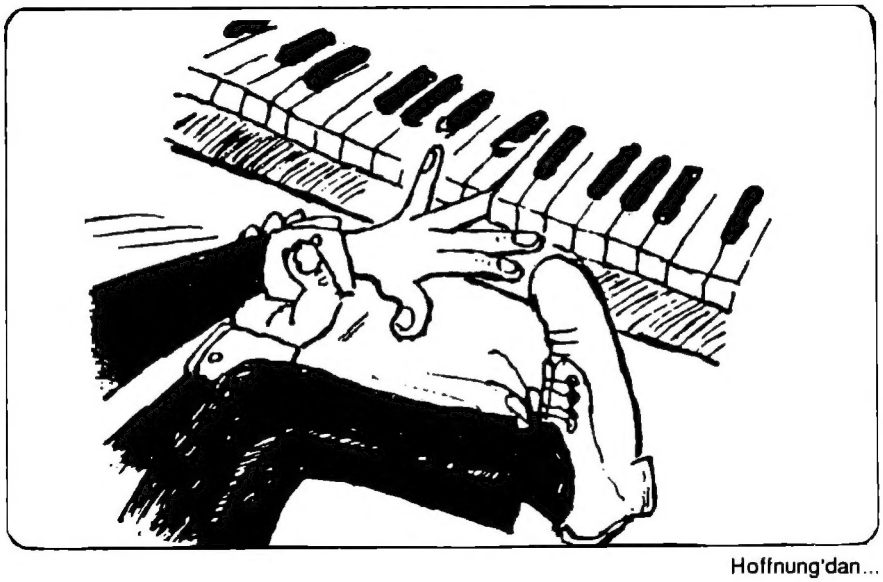

Hoffnung'dan...

"Beatles" diye bir efsane

• M. Semih BAYLAN

1962 - 1965 yılları arasında, **Beatles**'in her bir şarkısı listelerin başında yerleşiyor ve tüm müzik dünyasını yerinden oynatıyordu. İşte bu sıralarda BBC yayın kurumunun stüdyolarında, bazı pop müzik programlarında kullanılmak üzere kaydedilen bazı şarkılar bir raslantı eseri BBC arşivlerinde ortaya çıkarılınca yer yerinden oynamıştı. Zira bu şarkılar hiç bir zaman plak, kaset ve diğer ticari amaçlarla piyasaya sürülmemiş, BBC yayın kurumunun arşivinde band kayıdı olarak kalmıştı.

1962 - 1965 yılları arasında sürekli yapılan çalışmalar sırasında **Beatles** 88 adet şarkı gerçekleştirdi. Bunların 32 adedi kendi besteleri, diğerleri ise Amerikan RHYTM AND BLUES tarzındaki başka bestecilerin şarkıları idi. İşte kendilerine ait olmayan bu şarkıların 36 adedi hiç bir zaman ticari amaçla kullanılmamıştı.

Beatles'ı BBC radyolarında ilk defa programa alan **Pete Puilding**, onları ilk kez dinlediği sıradaki izlenimlerini şöyle anlatıyor:

"O günlerde bir çok dans yerlerini ve müzikhollerini dolaşıyor ve haftanın iki - üç akşamını buralarda geçiriyor, yeni grupları dinleyip değerlendiriyordum. Ancak bunların hemen hepsi başarısız gruplardı. Böyle akşamların birinde yeni bir grupla karşılaştım. BEATLES'dı bu gurubun adı. Çok etkilemişlerdi beni. Hatta notlarımın arasında **"olağanüstü bir grup, bir çokları gibi rock'cı değil folk yanı ağır basıyor, müzik yapmağa eğilimli"** diye altını çizmiştim. Bu o sıralarda önemli bir şeydi. Üç gitar ve bir davulla müzik yapan grupların çoğu gürültüden başka bir şey yapmıyorlardı. O gecenin en ilginç öyküsü ise John ve Paul için yazdıklarımdı. Gurubun iki vokalistinden JOHN LENNON için (evet), PAUL MCCARTNEY için (hayır) diye yazmıştım."

Pete Puilding, aynı söyleşide o zamanlar böylesine dikkatli ve titiz olmadığından söz ederek Paul'den özür dilemeyi de ihmal etmemiş. Onlarla yaptığı ilk radyo programı anılarınıda şöyle anlatıyor Pete Pilding.

"Oldukça sinirliydiler. Kuşkusuz ilk radyo yayını kim olursa olsun ne kadar cesur ve atılgan olursa olsun yine de önemli bir olaydır. O günlerde kayıt mekanı olarak kullandığımız FAYHOUSE tiyatrosunda gençlerde bulunurdu. Çığlıklar atan büyük gösteri yapan kalabalık bir dinleyici önünde yapardık programları. Her show için bir şarkıcı ve toplulukla bir de sunucu olurdu konuk olarak. Aslında o zamanlar yarım saatlik buna benzer radyo showlar alışılmış bir şeydi. Ama BEATLES sahneye çıktığı zaman çok iyi bir gösteri yaparlardı. İlk showdan sonra bende etkilenmiş yeni bir program için hemen anlaşma yapmıştım. Sözünü ettiğim bu ilk showda **John Lennon** (Please Mr. Postman)'ı söylemişti."

Beatles, Pete Puilding'in programına 1962 yılında üç defa katıldı. İlk ikisinde davulu **Pynk Best** çalıyordu. Üçüncü programda **Ringo Star, Pynk Best**'in yerini almış ve kısa bir süre sonra da ilk 45'lik (**Love Me Do**) çıkmıştı.

Saturday Club, Beatles'ın BBC'de gerçekleştirdiği en önemli radyo programıydı. Başka bir deyimle ünlü olmaya başlamış her sanatçı için çıkılması gereken bir radyo programıydı **Saturday Club. Beatles**, bu programa ilk defa 1963 yılının Ocak ayında katılmıştı. Programın ortak yapımcılarından **Berry Andrays**, o zamanki kayıt şartlarını şöyle anlatıyordu: "Genellikle salı günleri öğleden sonra üç - üçbuçuk saatlik çalışmalarımız olurdu. O günlerde kayıtlar, mono teknikle yapılıyordu. Bazan vokal sesleri sonradan kayıt ettiğimiz de oluyordu. Ama genel olarak uyguladığımız teknik aynı zamanda bir defa da hem müziği hem vokalleri kaydetmekti. Oldukça zor bir yöntem olmasına rağmen yapılacak başka birşey yoktu o zamanlar."

Saturday Club programının sunucusu **Brian Mathieus**, programın ne kadar önemli olduğunu şu sözleri ile vurguluyor: "Sanıyorum çok önemli bir program. O sıralarda fazla pop programları yoktu. Bugünkü gibi hergün birkaç tane yayınlanan müzik programları yerine haftanın bir - iki gününde yapılırdı böyle programlar. Bu yüzden olacak, haftanın yıldızı idi SATURDAY CLUB. O zamanın şartları gözönünde bulundurulursa, inanılmaz bir dinleyici kitlesi vardı. Yaklaşık yirmibeş - otuz milyonu buluyordu. Tabii ki gençler oluşturuyordu bu sayının büyük bir çoğunluğunu."

1963 yılından sonra **Beatles**, artık çoğunlukla kendi bestelerini çalıyordu. Hatta **Lennon - Mccartney**, başka şarkıcılar içinde hit parçalar yazan bir ikili haline geliyordu. Örneğin, bir başka **Liverpool**'lu gurup (**Benny Jay Cramer And The Dakota**) bir **Beatles** bestesi olan (**Do You Want To Now Secret**)'i İngiltere plak listelerinde iki numaraya çıkartmıştı.

Beatles'in BBC'de gerçekleştirdiği en uzun süreli program POP GO THE BEATLES adını taşıyordu. Hem bu yüzden hem de programın kendi adlarını taşıması açısından radyo müzik programları arasında özel bir yeri vardı. Bu programların bir çoğunu gerçekleştirien **Terry Hanaberry**'i dinleyelim:

"BBC hafif müzik programları bölümü başkanı **Jim Davission, Beatles** adlı gurubun dikkate değer olduğunu bunun üzerinde durulması gerektiğini belirtti. Bana grubun yeteneklerini ortaya çıkaracak, gelişmelerine yardımcı olacak bir program hazırlamamı söyledi. Ben de öyle yaptım. Her seferinde bir konuk sanatçı aldığımız programı ilk önce dört dizi halinde yaptım. Sonra öylesine bir ilgi gördü ki, kısa bir aralıktan sonra onbir programlık bir dizi daha hazırladım. Bugün çoğu kimse geriye dönüp baktığında yaklaşık yirmibeş - yirmialtı yıl önce **Beatles**'la böylesine bir dizi programı yapılamazdı diyebilir. Raslantı işte. Çok güzel bir şey."

Terry Hanaberry programın ismi ile ilgili şunları anlattı: "Bu işte uzun süreden beri çalışan bir kişi olarak diyebilirim ki en zor verilen karar yapılan programa ne ad verileceğidir. Bölüm başkanı gelir (şu toplulukla onüçbuçuk saatlik bir program yapılacak) der. Sanatçıyı bulursunuz. Ama her zaman sanatçının ismi altında falan show veya filan show diyemezsiniz. Bazan parlak bir fikir çıktığı da olur. İtiraf etmeliyim ki POP GO THE BEATLES adı BBC'de idari kesimde çalışan bir bayana aittir. Kendisi hafif müzik programlarında yapım sekreteri idi. Benimle çok iyi bir arkadaşlığı vardı. Bir gün konuşuyordum kendisi ile. SATURDAY CLUB ve EASY BE gibi programlarla ilgileniyordu. **Mireille Mathieu** ile de çalışmıştı. O sıralarda programa uygun bir ad bulamamaktan yakınıyordum. Ertesi gün bana pop müzikle ilgilenen kardeşi ile konuşurken POP GO THE BEATLES adını bulduklarını ve hiç de kötü olmadığını düşündüklerini söyledi. Tamam dedim programa ad buldunuz. Programın adı bu bayana aittir. Bu program boyunca grubun üyeleri hayran-

larından gelen istekleri de yerine getirme fırsatı bulmuşlardı."

John Lennaon, Liverpool'la Amerika arasında sefer yapan gemilerden birinde çalışan arkadaşından Amerikan plakları alarak bunlar arasında beğendiklerini söylüyordu. **"A Shadow Read Man Blues"** bunlardan biridir. **"Pop Go The Beatles"** programının üne kavuşturduğu kişilerden biriside **Carl Parker**'dır. Bu Sanatçı bu programda yayımlanmak üzere **Beatles** için besteler yapmış ve bu besteler sayesinde üne ulaşmıştır. **Beatles**'ın uzun süreden beri hayran olduğu sanatçı **Johnny Burnet** parçalarından biri olan "LONESOME TEA YOU THE MY HEART" bu program için seslendirilen parçalardan birisidir. **Johnny Burnet** gibi **Ray Charles** büyük bir etkiydi **Beatles** için. Hamburg'daki **Star Club** programlarında bir **Ray Charles** bestesi olan "WHAT DİD I SAY'i daha uzatmalı bir biçimde okurlardı. **John Lennon**'ın söylediği **"I Got A Woman"** başka bir **Ray Charles** bestesi idi. Bu şarkı 1965 yılında BBC yayın kurumunun radyo programları için kaydettiği eserlerden biridir.

Dört Liverpool'lu genç **John Lennon, Paul McCartney Ringo Star** ve **George Harrison**'dan oluşan topluluk müzik dünyasından büyük fırtınalar kopardıktan sonra 1970 yılında dağılmış ve müzik tarihine bir efsane olay olarak mal olmuş oluyordu. Daha sonraları organizatörlerin astronomik teklifleri karşısında da birleşmeyen bu dört müzisyen; Amerika Birleşik Devletleri'nin kurulmasının nüvesini oluşturan 1775 milliyetçilik akımının ikiyüzüncü yıldönümü olan 1975 yılında bir konser için bir araya gelmeleri istenmiş ve kendilerine birmilyar dolar gibi bir ücret teklif edildiği halde birleşmeyi reddetmişlerdir.

1970 yılından sonra müzik yaşantılarına ayrı ayrı devam eden **John, Paul, Ringo** ve **George, Beatles**'ın kendilerine verdiği büyük imkanlardan yaralanmasını bilmişler ama müzik kalitelerinden hiç bir şey kaybetmeden yollarına devam etmişlerdir.

Özellikle dini inançları ve diğer çarpıcı görüşlerinden dolayı dinci çevrelerin tepkisini üzerine çeken John Lennon, 1981 yılında bir suikaste kurban gidince BEATLES gerçeği artık bir efsane oluverdi. Bu yıl besteleri ile gönülleri fetheden koca **John Lennon**'ın 12 nci ölüm yıldönümü.

Başta da belirtildiği üzere bir daha tekrarlanması mümkün olmayan **Beatles** olayının aramızdan ayrılan üyesi **John Lennon**'ın doğumunun 40. yılı için çıkartılan 45'lik DOUBLE FANTASY tam 22 hafta liste başı olmuş ve büyük fırtınalar koparmıştır müzik dünyasında.●

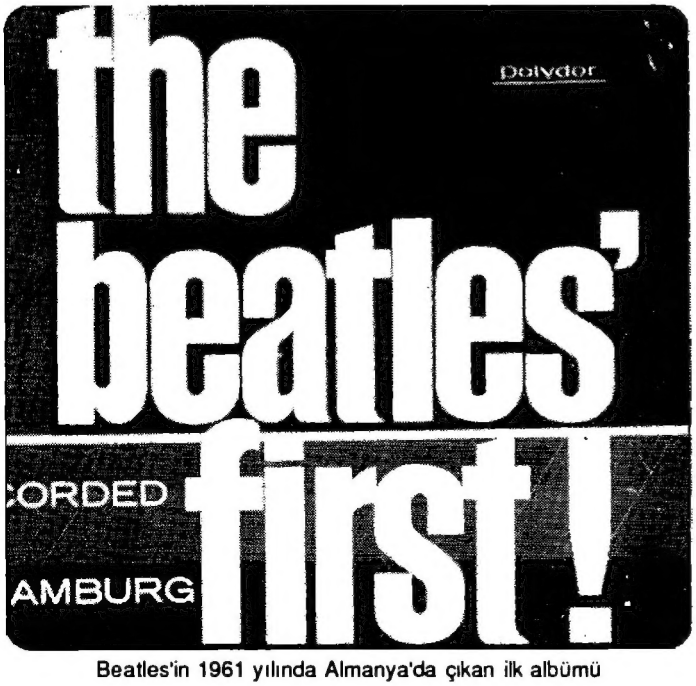

Beatles'in 1961 yılında Almanya'da çıkan ilk albümü

Osman Razi Aksu'dan

GRAZ Nere ki?

"Dedeleriniz 1600 lü yıllarda buraları ele geçiremedi ama bugün siz kültürünüzle bizleri fethettiniz"

Şehir adına konuşma yapan yetkilinin, onurumuza verilen yemekte yaptığı konuşma aynen böyle idi. Avusturya'nın Graz kentinde idik. Viyana takriben 180 km. mesafede Alp Dağlarının hemen başlangıç noktasında yemyeşil, ormanlık bir yerde kurulu bu şehirde birkaç saat önce Sema gösterisini sunmuş ve şehrin içindeki en yüksek tepede (İstanbulun Çamlıca'sı gibi) soğuk ve rüzgarlı bir havada üzeri tente ile kapatılmış, iki yanı kale duvarlarından oluşmuş ve ucunda portatif olarak hazırlanmış bir sahneki, tamamen çelik konstrüksiyon bu sahnenin zemini kalın lastikle kaplı üzerinde ise 4 kolonla yükseltilip alçaltılabilen onlarca spot ve mikrofon taşıyan bir çelik tavan bulunuyordu. 2 Saatte yakın süren III. Selim'in Suzidilara Ayin-i Şerifi icra edilmişti 15X40 metre olarak seyircilerin oturmasına ayrılan bölümde sandalye yerine Bank tipi arkalıksız oturma yerleri konulmuş ve bunların üzerine de seyircileri ısıtabilmek için battaniyeler vardı. Ayrıca bu mahallin arka kısmında yönleri seyirciye dönük yerden yüksekliği 2,5 metre olan üst tarafları çanak anteni andıran brülörlü ısıtıcılar devamlı sıcak hava üflüyordu.

ORF (Avusturya Televizyonu) seyircilerin oturma yerinin tam orta mahallinde yer almış olup adeta küçük bir stüdyo kurmuştu. Çeşitli göstergelerle kontrol edilen ses için kullanılan mikrofonlar ise iri bir zeytin tanesi büyüklüğünde idi. Bir ara hoparlörlerin hepsinin seyirciye dönük ve mirofonlardan uzakta kurulduğunu görüp bizimde sesimize duymaya ihtiyacımız var deyince,teknisyen adeta 'pışık' der gibi gözlerini oynattı. Çünkü bu durumda mikrofonların uğultuya sebep olacağını biliyordu. Işık ayarı tavandaki ışıkları, oraya çıkan birkaç teknisyen, Şeyhin yerine, mutribin oturuşuna ve semâzenlere göre ayarlıyordu. Sonra seyyar ve dikelere monte caraskallar yardımı ile bu tavan yere indirilerek spot ve mikrofonlar sabitleştiriliyordu.

Bir festival nedeniyle, Galata Mevlevihanesini Yaşatma Derneğinin Çağdaş Aşıklar grubu olarak, 'Tanz der Derwishes' dervişlerin dansı olarak takdim edilen bu gösteri festivalin son gecesi olan 25. 5. 91 tarihine rastlıyordu. Bizden önce Endonezya, Avusturalya, Peru, Brezilya, Gana grupları 2 şer gece ara ile gösterilerini tamalamışlardı.

Seyirci, seyirciye ayrılan mahalli tamamen doldurmuştu. Sema başladığında çalışan kameraların ışıkları vardı, musıki vardı, dönen semazenler vardı. Tam bir sessizlik içinde mistik bir havada ve alkışı bile çok gecikerek hatırlamıştı. Bizim sazımız, kanun malüm büyük saz, sahne gerisinde kale duvarları arasında gezinip duruyoruz. Seyircilerin arasından uzakta, bir kadın sesi 'Allahüekber' ve benzeri birtakım kelamullahı tekrar edip duruyor. Bitmeyen şekilde 5 dakika, 10 dakika sonunda Neyzen Cemal beye rica ettim. 'Şuna bir baksana'.... Gitti ve uzun süre sonda döndü. "Tüylerim diken diken oldu" dedi. "Bir kadın seyirci, etrafına seyircileri toplaması Kur'an'dan bir takım şeyler okudukça, etrafındakiler tekrar ediyor. Çok kez bu bayan 'olmadı' manasına başını sallıyor ve tekrarlıyor. Olacak şey değil" dedi.

Ertesi gün Avusturya televizyonu görüntüleri haber mahiyetinde geçti. Ayrıca oraya çok yakın Yugoslavya'da da tamamının gösterildiği haberi geldi.

Takip eden gün pazardı. Viyanaya döndük. Otobüsle şehir turunda heykellerin güzelliğine hayran olduk. Meşhur kiliselerini gezdik. Tuna'nın üçe ayrıldığı bir yerde yapılan Tuna kulesine çıktık. 160 metre yüksekliğindeki bu kuleye asansör 35 saniyede çıkıyordu. Gece İstanbul'a döndük. ●

METRONOM

SANATLA YOĞRULAN BİR YAŞAM

LEYLA SAZ

Şair - Bestekâr Leyla Saz, 1850 yılında Sultan Mecit'in sarayında dünyaya gelmiştir. Babası Abdülmecit'in hekimbaşılığını da yapmış olan İsmail Paşa'dır. "Mektubat" sahibi iki dönem Trabzon valiliği yapan ve Trabzon İdadisini (Sultani, lise) kuran Giritli Sırrı Paşa'nın eşidir. Leyla Saz; şair, besteci ve yazar olarak, çok yönlü bir sanatçıdır. **"Solmuş Çiçekler"** adıyla bir de şiir kitabı vardır. **"Saray ve Harem Hatıraları"** ile Avrupa'da da ün yapmıştır.

Leyla Saz, 6 Aralık 1936 günü, Kızıltoprak'taki köşkünde hayata gözlerini kapadığı zaman, 86 yaşındaydı.

Leyla Saz

Leylâ Saz, musiki edebiyatımız da daha çok "Leyla Hanım" olarak bilinir. Babası; şehreminliği, valilik, Tıbbiye Nazırlığı, zaptiye müşirliği gibi görevlerde bulunmuş Dr. İsmail Paşa'dır. Leyla Saz, 1850 yılında İstanbul'da doğdu. 1853 - 1860 tarihleri arasında hemen hemen aralıksız olarak Dolmabahçe Sarayı'nda yaşadı. Babası İsmail Hakkı Paşa, Sultan Abdülmecid'in ölümünden sonra şartların değişmesi üzerine Girit Valiliğine atanmıştı. Bundan dolayı Leyla Hanım yedi yıl süreyle Girit'te yaşadı. Burada Matmazel Elizabeth adındaki bir kadından Fransızca ve Yunanca öğrendi. Bu arada genel kültürünü de ilerletti.

Leyla Saz

İsmail Hakkı Paşa, Girit Valiliğinden önce İzmir Valiliği görevi de yapmıştı. Ancak Girit Valiliğinden sonra ikinci kez İzmir Valiliğine atanınca, doğal olarak Leyla Hanım da İzmir'e gitmişti. Vilayet mektupçusu olan Sırrı Efendi'yi mektuplarından gıyaben tanırdı. Sırrı Efendi de babasından dolayı Leyla Hanım'ın şiirlerini okur ve çok beğenirdi. Daha sonraları Giritli Sırrı Paşa adını alan Sırrı Efendi ile Leyla Hanım arasında doğan aşkın sonu evlilikle bitmişti. Eşi Giritli Sırrı Paşa ile birlikte Tuna Vilayetine bağlı Prizen, Ruscuk, Anadolu illerinden Trabzon ve Kastamonu'yu dolaştı.

1879 yılında Trabzon Valiliğine atanan Leyla Hanımın eşi Giritli Sırrı Paşa, Ünlü bilginlerden Şeyh Hacı Ali Efendi'nin oğlu, Şeyhülislam Minkârizâde Ali Avni'nin kayınbabasıydı. Kendisinin basılmış eserleri ve yazıları vardı. Trabzon'da Valiliği süresince şehrin imarına hizmet ve yardım etti. Leyla Hanım anılarında o devrin Trabzon kadınlarının giyimi hakkında şu bilgileri verir: "1879'da zevcim Trabzon Vilayeti valiliğine tayin olmuştu. Selefimiz Müşir Saffet Paşa'nın haremi orada ferace kullanılmadığını ve giyilemeyeceğini söyledi. Trabzon Hıristiyan kadınlarının çoğu mora yakın renkte kenarları beyaz ipek çarşaf örtünürler, fakat peçe koymazlardı. Yüzleri açıktı. İslam hanımların çenginleri o iki renkli sık satranç dokunmuş pamuk çarşaf örtünür, file peçe koyarlardı. Çarşaflar ora metaı idi. Siyah canfesten hususi bir çarşaf yaptım. Zaten zayıf olan gözlerim yüzümdeki yemeni ile kapanınca yolumu göremedim. Vapurdan inerken merdivenden yuvarlanıp denize düşmeme ramak kalmıştı. Trabzon'da bizim arabamız olmadığı gibi şehirde tek cadde bulunduğundan dolayı başka araba da hiç yoktu, yürümeye mecburdum. İçinde kaybolduğum o çarşaf bastığım yeri göstermeyen yemeni ve beni o kadar rahatsız ediyordu ki sokağa pek seyrek olarak çıkar, evde kapanıp oturmayı tercih ederdim."

Leyla Hanım anıları ve bazı besteleri ile tanınmış ve devrin ünlü şairleri arasına da girmişti. Hem Türk Musıkisi, hem de Batı Musıkisi ile ilgilenirdi. Çok iyi derece piyano çalardı. Geniş bir kültürü vardı. Şiirleri uzun yıllar Trabzonlular'ın dillerinde dolaşmıştır. Özellikle Trabzon kadınları onun şiirlerini ezbere söylerlerdi. Çünkü Leyla Hanım daha çok kadınlarla, kadın sorunları ile ve sosyal hayatları ile ilgilenir, yazılar yayınlardı. Yazılarının bazıları yabancı dillere bile çevrilmiştir.

Eşi Giritli Sırrı Paşa 1880 yılında ikinci defa Trabzon Valiliğine atanınca şehrin bakımına çaba harcadı. Şimdiki lise binasının yerinde bulunan eski lise binasının temelini attı.

Eşi 1895 yılında ölünce Leyla Hanım İstanbul'a yerleşti. Leyla Hanım'ın dört çocuğu olmuştur. Yusuf Razi Bey ile Mimar Vedat Bey oğludur. Büyük kızı Nezihe Hanım

İstanbul Belediye konservatuvarında piyano öğretmeniydi. Küçük kızı, Profesör Mehmet Ali Ayni Bey'le evliydi.

Leyla Hanım, uzun süre Bostancı'daki köşkünde oturdu. Bu köşk Leyla Hanım'ın bütün şiirleri, notaları ve anıları ile birlikte yanınca, son yıllarını damadının Kızıltoprak'taki evinde huzur içinde geçirdi. Evi bir sanat evi gibiydi.. Dönemin ünlü sanatkarları evinde toplanır akademik düzeyde sohbetlerde bulunurlardı.

Bir "Hanımefendi" ve aydın bir Türk kadını olarak "Harem - Selamlık" gibi gereksiz gelenekleri bir yana itmiş ve örtünmemiştir.

Özel musıki toplantıları ve meşkler gibi nedenlerle Haşim Bey, Rıfat Bey, Medeni Aziz Efendi, Santuri İsmet Ağa, Kanuni Ethem Efendi'yi tanımışsa da onun asıl hocası Medeni Aziz Efendi'dir. Hocası ile 1876 yılında tanınmış ve onun ölümüne kadar düzenli ders almıştır. 1899'da tanıdığı Asdik Ağa, Prens Halim Paşa'nın Zekai Dede, Behlül Efendi, Kamil Efendi, Aziz Efendi'den elde ettiği koleksiyonunu bölüm bölüm Leyla Hanım'a getirir, her hafta meşk ederlerdi.

İkiyüzü aşkın eseri vardır. Hüzzam makamını çok seven Leyla Hanım'ın son eseri "Sen ey tac-ı serim" adlı şarkısıdır.

Ölümünden birkaç yıl önce "Saz" soyadını aldı. Anlamını soranlara "kendimi bildim bileli günüm onsuz geçmedi" derdi.

Ölümünden birkaç yıl önce felç geçirmişti. Bu olayı Damadı Mehmet Ali Ayni Bey, 7 Aralık 1936 Pazartesi tarihli Cumhuriyet Gazetesinde yayınlanan bir röportajda şöyle anlatıyor: "Bir ay evvel bir sabah onu yarı ölü halde bulduk; nüzul isabet etmişti. Bir aydır ölüme biraz daha yaklaşa yaklaşa yaşadı. Fakat son demlerinde bile şairdi. Daha üçgün evvel meşhur hanendeler-den İhsan İbrahim gelmişler, yatağın başucunda keman ve udla ona sevdiği parçaları çalmışlardı. Gözlerini yummuş kendinden geçmiş gibiydi. Duymuyor artık, duyamıyor sanıyorduk; fakat bir yerde yanlış okunan küçük bir parçayı o haliyle sezmiş ve mecalsiz kolunu kaldırarak titrek parmaklarıyla işaret etmiş, o parçayı tekrar çaldırmıştı. Leylâ Saz bu temiz duygulu münevver kadın şimdi bilmediğimiz bir başka âlemin sesine kulak vermiş gibi bitişik odada fakat bizden uzak."

Leyla Hanım'ın 86 yıllık ömrü 6 Aralık 1936 Pazar günü noktalandı. Nuruosmaniye Camisinde 7 Aralık 1936 Pazartesi günü kılınan cenaze namazından sonra Edirnekapı şehitliğinde toprağa verildi.

Şair Leyla Hanım, bestekâr Leyla Hanım kadar başarılı değildir. Kendisiyle yapılan ve 7Aralık 1936 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan söyleşide şiir yazmaya 14 yaşında başladığını belirtmiş, birkaç şiirinin kendisinden habersiz olarak "Hazine-i Evrak" adlı bir dergide yayınlamış olduğunu söylemiştir. Şiirlerinde Aruz ve Hece kalıpları kullanılmıştır. Türkçesi o zamanki dil anlayışının aksine sade ve özentisizdir. Yangın sırasında şiirleri de yandığı için kalanlarını ve unutmadıklarını toplayarak 1928 yılında Abdülhak Hamid'in bir önsözü ile "Solmuş Çiçekler" adı altında yayınlamıştır.

Leyla Hanım'ın asıl başarısı düz yazıdadır. Anılarının gelecek kuşaklara ışık tutmasın da etkili olması bundadır. Bu anılardan o yılların sanat olaylarını ve musıki öğrenimini, yüksek tabaka arasındaki gelenek ve görenekleri renkli tablolarla sonsuzlaştırmıştır. Ünlü Bestekar Hacı Arif Bey'in yaşamı ile ilgili önemli bilgileri yine Leyla Saz'dan alırız. Leyla Hanımın bu anıları bizzat yaşayan bir kimsenin kaleminden çıktığı için önemini daha uzun yıllar koruyacaktır.

Leyla Saz'ın bestelediği 200'den fazla şarkının notaları yandığı için bunlardan ancak kırkbeşi saptanabilmiştir. Mustafa Rona, "Yirminci Yüzyıl Türk Musıkisi" adlı eserinde bu şarkılardan 45'nin güftesine yer vermiştir. Çeşitli makamlarda bestelenen bu eserleri alfabetik olarak makam sırasına göre aşağıya alıyoruz:

BESTE - NİGÂR MAKAMI

●*Neş'em emelim ruh-i hazinim zedelendi.*

Leyla Saz'ın Trabzon'a ikinci gelişinde oturduğu ileri sürülen ev (Kaynak kişi: Şevket Çulha)

● *Neşvem, emelim sen iken ey necm-i ziyâdar*

HİCAZ MAKAMI

● *Acep hal-i dil-i pür ıstıraba aşina yok mu?*
● *Hasret-i lutfunla kalbim durmadan hep çarpınır.*
● *Zevk-i sevda duymadım, âşık-ı perestar olmadın.*
● *Bilim kablini cana, bilerek aldanırım.*
● *Ey nazlı dilber gönlünce bittim bilmem ki ey nazlı dilber küstün mü?*
● *Haberin yok mu senin ey dil-i zar*
● *Esiridir beni gönlüm*

HİCAZKÂR MAKAMI

● *Nerdesin nerde acep gamla bıraktın beni*
● *Ey bağ-ı hüsnün süseni*
● *Hasretinle sine çak garib ü mükedderim*
● *Vicdanımuazzam olan Osmanlılarız biz*
● *Oh sensiz ne kadar şad ü şenim*

HÜSEYNİ MAKAMI

● *Dest-i felek girdi medet kanıma*
● *A kız uyanık mısın?*

HÜZZAM MAKAMI

● *Duymasın kimse yine kalbi olan feryadımı*
● *Ey sabah-ı hüsn ü anın afitab-ı enveri*
● *Harab-ı intizar oldum aman gel*
● *Ağlayıp da dil harap etme beni*

KARCIĞAR MAKAMI

● *Yürü ey bi vefa hercayi güzel*
● *Çeş-i fettanın yamandır pek yaman*
● *Gizli sevda çeken bilir ah bu aşkın tadını*

KÜRDİ'Lİ HİCAZKAR MAKAMI

● *Nazarın fikrime nurefşandır*
● *Çeşmanını gösterde gözüm yaşın dindir*

MAHUR MAKAMI

● *Bir gece şu bağçenden bir ses getirmişti saba*
● *Etmedim asla terahhum pek çok üzdün canımı*

MÜSTEAR MAKAMI

● *Gönül ölmendinse uyan*

NEV - ESER MAKAMI

● *Sen bir bebeksin / Nazik çiçeksin*

RAST MAKAMI

● *Firakınla perişan oldu halim*
● *Benzer mi maha vech-i münirin*
● *Mey-i aşka gönül peymane olsun*

SULTANI - YEGÂH MAKAMI

● *Dilberim terk-i sebate her zaman ama-dedir*

SÜZ-İ DİL MAKAMI

● *Bir gönül sevmiyecek gayri dedim de kandım*
● *İhtiyarlık bahsi hiçtir ölse uslanmaz gönül*
● *Sevdim seni sevmek ne demek anlamadın sen*
● *Mani oluyor halimi takrire hicabım*

SÜZNÂK MAKAMI

● *Munis nazarından dökülen va'de inan-dım*
● *Sen nazenin ey dilpesendim*
● *Namını tasdi edemem her elemimle*
● *Ah nasıl kıydı felek bilmem aman*

ŞEHNAZ MAKAMI

● *Dayanıp dest-i hünermendine sevdalı se-rin*

ŞEVK - EFZA MAKAMI

● *Sema-yi hüsn-i ânsın sen*

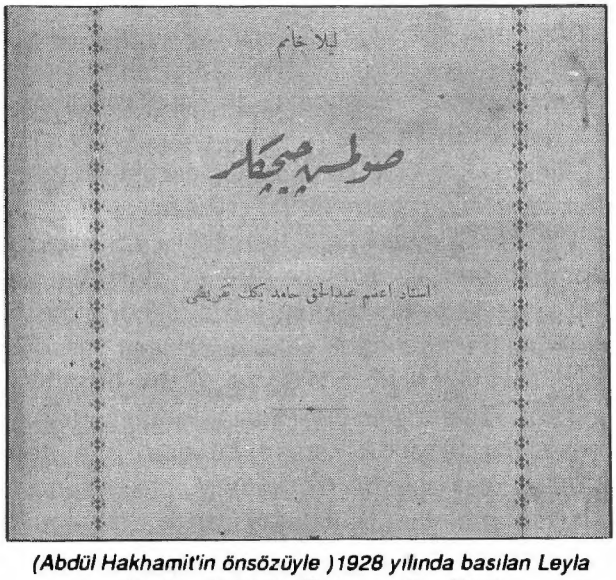

(Abdül Hakhamit'in önsözüyle)1928 yılında basılan Leyla Saz'ın şiir kitabı ***"Solmuş Çiçekler"***
(Arslan Pulathaneli arşivinden)

KAYNAKLAR:

Türk Musıkisi Tarihi - Dr. Mehmet Nazmi Özalp Cilt:2 S.: 23, 24, 25
Haremin İçyüzü - Leyla Saz'ın anıları - Sadi Borak
TRT Türk Sanat Musıkisi Sözlü Eserler Repertuarı - Tarık Kip
Fetihten Kurtuluşa kadar Trabzon'un Tarihi - Mahmut Goloğlu S.: 204 - 205
Mukısimizde İz Bırakanlar - Müfit Semih Baylan S.: 59,60,61

Tekseslilik - Çokseslilik

● Mehmet Salih HOLEP

Toplum yapısı ile müzik yapısı arasındaki kimi ilişkilerin olduğu eskiden beri etnomüzikolojide tartışılır. Örneğin birbiriyle komşu olmayan, hiçbir kültür alışverişi ve etkileşimi olmayan, ama buna karşın toplum yapıları birbirine çok benzeyen ülkelerin şarkı söyleme biçimleri birbirine çok benzemektedir. Müzik araştırmacıları 233 kültürden aldıkları ezgileri bilgisayar aracılığı ile incelemişler ve toplum yapısının karmaşıklığı ile müzik yapma ve şarkı söyleme biçimleri arasında bazı ilişkilerin olduğunu ileri sürmüşlerdir. Onlara göre bir ezgiyi süsleme becerisinin ekonomik yapı ile olan ilişkileri büyüktür.

Toprağa dayalı ekonomilerde insanların müzik yapma alışkanlıkları da üretim alışkanlıkları gibidir. Bir tarla nasıl bir kişi ya da onkişi tarafından ekilebilirse, bir türkü de, bir kişi ya da on kişi tarafından hep birlikte tek sesli olarak söylenebilir. On kişi söylerken beş kişinin susması ezgiyi değiştiremez. Buna karşın fabrika modeli olan orkestra da, üyelerin yarısının çalmaması tüm orkestrayı etkiler. Çünkü fabrikadaki iş bölümü ve çalışma düzeni bir ölçüde orkestraya yansımıştır.

Ulusal gelirleri tarımsal ekonomiye dayalı Afrika, ortadoğu ve uzakdoğu ülkelerinin halk müziklerinde ikili, üçlü, dörtlü seslerden oluşan çok seslilik unsurlarına rastlanmasına karşın sözü edilen bu ülkelerin hiç birinde batılı anlamda bir çok seslilik yoktur. Bu tür çok seslilik endüstriyel yaşam aşamasına ulaşmış toplumlarda görülmektedir.

Endüstrileşmenin bir toplumun yapısını, toplumun müzik yapma, davranış ve alışkanlıklarını nasıl değiştirdiğini Japonya'da açık seçik görmekteyiz. Daha düne kadar KOTO eşliğinde tek sesli ezgiler söyleyen, SAKUHAÇİ, HİÇİRİKİ gibi üfleme çalgılarla teksesli müzik yapan Japonya'ya, endüstrinin girmesi ve yaygınlaşması, toplum yapısında büyük değişikliklere neden olmuş ve kendiliğinden çok sesli müzik yapmağa ihtiyaç duyulmuştur.

Türkiye'de ise Batı Müziği eğitiminden geçmiş kimseler Japonya'nın endüstrileşme de yaptığı atılımları görmezlikten gelerek, yoğun çalışmalarla Türk halkını da Japonlar gibi çok sesli müzik yapmağa alıştırabileceklerine inanmaktadırlar. Çünkü onlar, Batı Müziği dinlersek uygarlaşacağımızı, yani endüstrileşeceğimizi sanmaktadırlar. Oysa endüstri aşamasından geçersek zaten kendiliğinden çoksesli müzik yapmağa başlıyacağımızı vurgulamak yerinde olur.

Genelde tarım ülkesi olan, gelirinin büyük bir bölümünü topraktan sağlayan Türkiye ve Türkiye gibi ülkelerde tekseslilik toplum yapısının doğal gereği ve kaçınılmaz bir sonucudur. Bu toplumlardaki diğer kültürel kurumlarda hiçbir değişiklik yapmadan onların müzik yapma alışkanlıklarını değiştiremeyiz.

Tarımla uğraşan insanlar ne zaman ekip, ne zaman biçeceklerini bilirler. Onların işlerini saniye, dakika, saat gibi küçük zaman birimleri etkilemez. Buna karşın, karşılıklı iş birliğinin gerektiği fabrikada, tam dakikasında işlerine başlaması gerekir. Bu nedenle insanlar sinirli bir biçimde dakikalarca yarışır. Gereken yerde olmaya çalışırlar. Orkestradaki bir sanatçı fabrikadaki makinelerin ritmine uyması gereken bir işçi gibi görevine saniyenin daha küçük bir parçası kadar geç başlayamaz. Aksi halde istenmeyen sonuçlar çıkar.

Tarım toplumunun sade yapısı karmaşıklaşıp değişince insanların dünya görüşü, değer yargıları, ahlak, güzellik ve müzik anlayışları değişti. Tarım toplumunun tek sesli sade ezgileri endüstrileşmeye parelel olarak yerini daha karmaşık müzik biçimlerine bırakmıştır.

Türkiye'de her türlü çok sesli müziğe belirli ölçülerde de olsa, ileri üretim ve çağdaş endüstriyi yakalama çabalarının en yoğun olduğu kentlerde rastlanır. Bu toplumlarda aile yapısı, kadının toplumdaki yeri ve toplum yapısı kırsal kesimlere göre büyük ayrıcalıklar gösterir. Kırsal yörelerden büyük kentlere göçenler ise köydeki tarımsal yaşantılarını gelenek ve alışkanlıklarını inanç ve yaşama biçimlerinin karşımından oluşturdukları değişik bir değer ve inançlar sistemi yaratarak sürdürürler.

Yapılacak bir araştırma büyük kentlerde yaşayan bu kesimin türkülerin yanı sıra, yeni oluşturulan müzik biçimlerinden arabesk müziğini dinlediklerini kolaylıkla ortaya çıkarabilir. Endüstrileşme çabaları içindeki bu kentlerdeki nüfusun bir bölümü Türk Sanat ve Klasik müziklerini dinlerken geri kalanların her türlü çok sesli müziği dinledikleri görülebilir. Böyle bir varsayım bile bizlere endüstrileşmenin çok sesli müzik yapma ve dinlemedeki önemini gösteren bazı ipuçları vermektedir.

Batıdaki çokseslilliğin bir çok nedenleri olduğu kuşkusuzdur. Yüzyıllar içinde gelişen ve olgunlaşan değişik düşün akımları, din ve dünya görüşü, kökü ta eskilere giden müzik gelenekleri bir yana bırakılırsa çok sesliliğin en önemli nedenlerinden biri endüstrileşmedir.

Batı toplumlarının dışında kalan, tarımsal ekonomiye dayalı toplumların Japonya gibi endüstrileşme sürecinden geçmeden müzik alışkanlıklarını değiştirmeleri imkansızdır. Çünkü endüstrileşme sadece toplumdaki insan ilişkilerini, aile yapısını, yer ve yerleşme biçimlerini, inanç ve değerler sistemini, üretim ve tüketimi, kadın - erkek ilişkilerini değiştirmekle kalmaz aynı zamanda sanatını etkiler ve değiştirir. Bu değişmeyle ortaya çıkacak yeni ve güçlü sınırlar, sesini toplumsal yaşamın tüm kesimlerinde bu arada müzikte de duyururlar. Tekseslilik yerini ancak böylece çağdaş çoksesli bir toplum düzenine bırakabilir. Türkiye'de, endüstriyel aşamasına ulaşamadan ve gerekli toplumsal yapı değişiklikleri olmadan müzikteki tekseslilliği hiçbir zaman çok sesliliğe bırakamaz. Bu iş birkaç kişiyle olacak iş değildir. Tüm toplumu ilgilendirir. Ne dersiniz, çok daha yolumuz var mı? ●

Türk musıkisi beste formları

● Emel Burçin ÖZGÜNEŞ

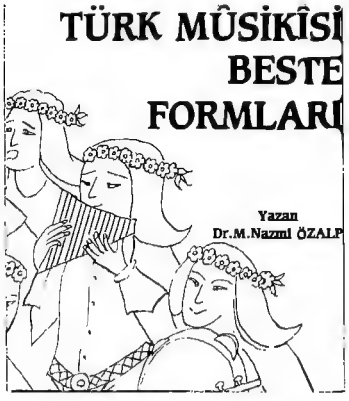

Klasik musiki sanatımızın en büyük sıkıntısı metodsuzluk olduğundan, bu klasik okulun kuralları yeni kuşaklara **"usta - çırak"** gelenekleri içerisinde ulaşmıştır. Bu süreç içinde, musıkimizin beste şekilleri, dünden bugüne çeşitli evreler geçirerek gelmiş olduğundan **"usta - çırak"** gelenekleri içerisinde günümüze kadar ulaşan beste formlarının bir takım değişikliklere uğradığı görülecektir. Musiki sanatımızın diğer konularında olduğu gibi, bestekarlık ve icracılık gelenekleri ile ilgili derli toplu bir eserin yazılmamış olması,musıkimizin bu yönünü de eksik bırakmıştır.

Klasik Musıkimize **"Türk Musıkisi Tarihi"** adlı iki ciltlik dev bir eseri kazandıran Dr. Mehmet Nazmi Özalp, bu kez karşımıza 505 sahifelik bir eserle çıkmakta. **"Türk Musıkisi Beste Formları"** adını taşıyan bu eser, böyle bir eserin hazırlanmasının gerekliliğini içeren bir önsözle başlıyor. Türk Musıkisi Beste Formları başlığını taşıyan bölümde, musıkimizin kaynak yetersizliği işlenirken, bu konuya emeği geçen değerli kişilerden söz edilerek onlara göndermelerde bulunuluyor. Şeyhülislam Esad Efendi'nin tezkiresi Atrâbu'l - Âsar'dan temel eser olarak söz edilirken, Edirneli Sehi Bey, Sâfâî, Arpaeminizâde Sami, Cevrî, Aynî, Lâtifi, Ramiz, Kalzâde Beyanî, Şeyhî gibi kimselerin yazmış olduğu tezkirelerden söz edilir. Çağımızın müzik adamları olan Dr. Suphi Ezgi, Nuri Şeyda Bey, Sadeddin Nüzhet Ergun, Mahmut Ragıp Gazimihal, Sadi Yaver Ataman, Mahmut Kemal İnal, Şemseddin Sami, Vural Sözer, Sadiv Aksüt, Cem Behar gibi isimlerden söz edilerek, bu kişilerin müzik tarihimize ışık tutacak eserler verdiği vurgulanır.

Müzik estettiği görüşüne sahip olan kişilerde, müziğin yaratamayacağı güzel bir duygu olmayacağı belirtilirken, müziğin geçen bir ömrün bütün özlemlerini, şuur altında kalarak açıklanmamış tutkularını, şiddet ve renkleri ile açığa çıkarmasına yardımcı olacağı haklı görüşüne özellikle yer verilir. Müziğimizin incelikleri ile ilgili detaylı fakat öz olmak koşuluyla geniş bilgi verilen bu bölümde geleneksel meşk sisteminin bozulması, müziğimizle ilgili bir öğretim kurumunun kurulmasının gecikmesi, müziğimizin horlanması, müziğimizdeki tüm inceliklerin unutulmasına neden olduğu görüşü bu bölümün sonunda anlatılır.

Saz Musıkisi Beste Formları bölümünde; Peşrev Saz Semaisi, Medhal, Sirto, Longa, Mandıra, Taksim, Çiftetelli, Zeybek; Sözlü Beste Formları bölümünde, Kâr, Kârçe, Kâr-ı Nâtık, Murabba'(Beste), Sengin Semai, Ağır Semai, Yürük Semai, Şarkı, Türkü, Gazel, Köçekçe, Aşık Musıkisi Beste Formları bölümünde Divan, Mani, Semai, Müstezad, Koşma, Destan, Dübeyit, Kayabaşı, Ayvaz, Kerem örneklerle anlatılır. Dini Türk Musıkisi Beste Formları, Karagöz ve Ortaoyunu Musıkisi Beste Formları, Mehter Musıkisi ve Operet Musıkisi bölümünde bu beste formları ile ilgili ayrıntılı bilgiler örneklenerek verilir.

Kitabı incelerken, eserin oluşumundaki titizlik hemen dikkati çeker. İncelenen tüm beste formlarından 224 adet nota örnekleri kitabın sonuna eklenerek Türk Müziğine değerli ve güçlü bir eser kazandırılmıştır. Bir başvuru kitabı olacağı kuşkusuz olan bu kitabından dolayı Sayın Dr. Mehmet Nazmi Özalp'i kutlar çalışmalarında başarılar dileriz.●

● İsteme Adresi: Dr. Mehmet Nazmi ÖZALP - Meşrutiyet Cad. 12/30 Kızılay / ANKARA

Müzik

Oktay GÖZPINAR

Bu sözcük çok, çok şey ifade eder bize. Yaşamımızın bir anı yoktur ki müziksiz geçsin. Düşününüz yürüyüşümüzde, konuşmamızda, nefes alıp verişimizde, kalbimizin atışında bile bir ritm, bir ahenk, bir iç uyum vardır ki işte bu da müziğin ta kendisidir.

Ben ünlü Alman besteci Richard Wagner'in (1813 - 1883) Gesammtkuntwerk (Birleşik sanat yapıtı) düşüncesi üzerinde durmak istiyorum:

Ünlü besteci, bütün yaşamı boyunca sanatların birleşik halde bir bütün oluşturması gerekirliliğini savunmuş ve bu uğurda eserler vermiştir. Sanatların ancak birleşik halde en yetkin sanat halini olabileceğini savunmuş ve buna en iyi örnek opera'yı vermiştir. Operada, müzik ve tiyatronun uyumlu bir bütün sanat haline geldiklerini savunmuş ve Operaya sanatların en yücesi gözüyle bakmıştır.

Hatta ilginçtir, Shakespeare ve Beethoven'i elmanın birer eşit parçaları gibi olduklarını söyler ve bunların birleşmeleri halinden en güzel sanat yapıtının oluşacağını savunur. Haksız da değil hani sanatın hiç bir alanı yoktur ki müzikten fayda görmüş olmasın, ola ki olsa bile eksik kalır diye düşünüyorum.

Richard Wagner (1813 - 1883) Alman besteci. Operaları ile olduğu kadar sanat üzerindeki görüşleri ile de 19. yy'da Avrupa'nın kültürel yaşamını derinden etkilemiştir.

Wilhelm Richard Wagner 22 Mayıs 1813'te Leipzig'de doğdu. 13 Şubat 1883'de Venedik'te öldü. Dokuz kardeşten en küçüğü olan Wagner Dresden'de okudu. Küçük yaşta Yunan Edebiyatıyla ilginerek Homeros'un Odysseia destanından üç bölümü Almanca'ya çevirdi. Bu dönemde Mozart, Beethoven ve Weber'in müziğinin yanı sıra Shakespeare, Schiller ve Goethe'nin tiyatro yapıtları ile ilgilenmeye başladı. On iki yaşında piyano dersleri aldı.

1833'de ilk operası Periler'i besteledi. Wagner'in yapıtları iki bölümde incelenebilir. Bunlardan ilki Rienzi'ye kadar olan gençlik dönemi yapıtları. İkinci bölümde ise Rheingold'tan başlayarak 19. yy'ın müzik yaşamını kökten etkileyen yapıtları yer alır. Onun sanat yaşamında en önemli yeri tutan yapıtı Derringdes Nibelungen'dir. Bu yeni türün müzik, tiyatro, dans, mimarlık ve resim gibi çeşitli sanat dallarını bir araya getirmesi gerektiğini savunmuştur. (Toplu sanat yapıtı)

Wagner'in müzik diline getirdiği başka büyük yenilik ise tonaliteye ait olmayan sesleri geçici olarak değil, tonalite duygusunu bozacak biçimde kullanmış olmasıdır. Bu nedenle Triston ve Isolde müzik tarihinde atonal ögeleri içeren ilk yapıt olarak tanınır.

TRT Müzik Dairesi Arşivinde Bulunan Kolleksiyonlar

● Dr. M. Nazmi ÖZALP

Aşağıda ayrı ayrı ele alacağımız bu kolleksiyonların alınışlarından sonra üzerlerinde bazı çalışmalar yapılmışsa da hepsi sınırlı kalmış, tam bir sayım ve düzenleme yapılmamıştı. Şimdiye kadar yapılanlar düzenli bir sisteme dayanmıyordu. Tasnife, tarafımdan 1984 yılında başlanarak mevcut eserler türüne, nota cinsine, beste formlarına göre ayrılarak fişlere işlendi, defter, kitap ve dosyalar numaralandı, eserlerin sözleri yeni harflere çevrildi. Böylece hangi eserin kimin kolleksiyonunda ve hangi defter veya dosyalarda bulunduğu belirlenmiş oldu. Aynca bugüne kadar bilinmeyen pekçok eser tespit edilerek araştırma yapacak olanların işleri kolaylaştırılmış oldu.

Mûsikî tarihimiz açısından da kaynak olabilecek hayli belge ortaya çıktı. Pekçok değişik nüsha elde edildiğinden, doğruluk derecesi ve icrâsı tartışmalı eserlerin aslına icra edilmesi kolaylaşmış oldu.

LEON HANCIYAN KOLLEKSİYONU:

Bu kolleksiyonu Ankara Radyosu adına sahibinden satın alınışını **Cevdet Kozanoğlu** bize şöyle anlaştırmışı: **Refik Fersan**, **Mesud Cemil**, **Rüşen Kam**, **Cevdet Kozanoğlu** bazı kolleksiyonları satınalmak için karar çıkartmışlar. Çünkü o zamanlar radyo kütüphânesinde önemli bir eser sayısı yokmuş. 1942 yılında bu işle görevlendirilen **Cevdet Kozanoğlu** İstanbul'a giderek **Leon Hancıyan**'ı kalmakta olduğu han odasında bularak pazarlık etmiş ve kolleksiyonu üçbin liraya satınalmış.

Bunu haber alan **Artakl Candan**, **Leon Efendi**'nin kolleksiyonun hepsini vermediğini, mevcutların teslim edilenlerden ibaret olmadığını, daha birkaç sandığın bir başka han odasında saklandığını, bu sebeble pahalıya satın alındığını bildirmişse de bu iddianın aslı çıkmamış. Eserlerin tasnifinde görevli olan **Zühtü Bardakoğlu**, sandıkların dibinden **Leon Efendi**'nin gençliğine ait aşk mektuplarının da çıktığını söylemişti. Büyük bir bölümü "Hamparsum Notası" olduğundan üzerinde en çok çalışılan bu kolleksiyon olmakla birlikte, defter ve notaların üzerine pek az kayıt konduğu için, eserlerin batı notasına çevrilip çevrilmediği belli olmuyor.

Kolleksiyon Ankara'ya getirildikten sonra, ileri yaşına ve gözlerinin görmemesine rağmen, davet edilip Ankara'da birkaç gün ağırlanan Leon Hancıyan'a ikibin lira daha verilerek memnûn edilmiş, böylece kolleksiyon beşbin liraya mal edilmiş.

Tahminimize göre bu eserlerin büyük bir bölümünü **Refik Fersan**, birazını da **Halil Can** batı notasına çevirmiştir. Daha el sürülmemiş pek çok defter ve nota vardır. Saz eserleri yönünden oldukça zengindir. Tedkik edilen defterlerden anlaşıldığına göre sözlü eserlerin hemen hemen tamamı, saz eserleri kısmen batı notasına aktarılmıştır. Tamamına yakın bir bölümü **"Hamparsum Notası"** ile yazılmış, sözlerinin dökümü eski harflerle yapılmıştır. Hamparsum Notası ile yazılmış ve sözleri Ermenice olan defterlerin sayısı da çoktur. Bunun için bunların tasnifi yapılamadı. Leon Hancıyan'ın elyazısı olmayan **"İşâretli"** ve **"İşâretsiz"** Hamparsum notası ile yazılmış defterler de bulunuyor. Özellikle Hacı Ârif Bey'in eserlerinin çokluğu dikkati çekiyor. Bazı dinî Türk mûsikîsi parçalarının notaya almış, sözlerinin Ermeni harfleri ile Türkçe yazmış. Sözlü eserlerin çoğunda güfteler Türkçe, fakat Ermeni harfleri ile kaydedilmiştir. O zamanlar donanım işaretleri bugünkü gibi olmadığı için oldukça büyük bir yekûn tutan bu saz ve söz eserlerinin türü belirlenemedi, listelere geçirilemedi. Bunlar küçük boy defterler olup sayıları yetmiş kadardır. Ondört defter ise kilise ve sinagog âyinleri ve dualar ihtiva ediyor. Dokuz defterde Ermeni ve eski harflerle şarkı, koşma, divan, mani gibi eserlerin sözleri var. Bir kısım defterlere ise makamsız ve isimsiz çok sayıda eser kaydedilmiş. Bunlardan başka basılmış mûsikî eserleri, ders kitapları, elyazması ve matbû divanlar da bulunuyor.

Perakende eserlerle birlikte 147 defterden 1669 eser kaydedebildik. Yukarıda belirttiğimiz gibi 500'e yakın eserin türünü tespit edemedik. Bu gibi eserlerde makam ve usûl belirtilmediği için bugünkü nota sistemine aktarılması zahmetli bir çalışmayı gerektirecektir. Şamlı İskender yayınları, üzerinde şarkı notaları bulunan posta kartları, o dönemin Operet ve konser programları, gazete ve mecmûa kupürleri, İstanbul'da faaliyet gösteren mûsikî derneklerinin çalışma programları, ilgi çekici afişler v.b. mûsikîmizin yakın tarihine ışık tutacak belgeler, tanınmış mûsikîşinaslarımızın mektupları hayli sayı tutuyor. Ermenice mûsiki eserleri, âyin mecmûaları, Batı Musikisi ve opera albümleri, fasıl cüzleri, kitaplar da sayılabilir.

Kolleksiyonda bulunan ve mükerrer eserlerin dahil edilmediği 1660 eserin dökümü ise şöyle: 487 peşrev, 304 saz semâisi, 1 sirto, 2 longa 2 Kâr, 1 Kârçe, 2 kâr-ı Nâtık, 58 Beste, 19 Ağır Semâi, 31 Yürük Semâi, 668 şarkı, 25 türkü, 5 köçekçe, 5 oyun havası, 5 taksim, 9 marş, 19 kanton, dinî eser olarak 3 Durak, 21 İlâhi ve 2 Tekbir.

ASDİK AĞA KOLLEKSİYONU:

Mûsikî çevrelerinde bu kolleksiyondan **"Boğos Küllîyatı"** olarak sözedilir. Aslında defterler **Asdik Ağa**'ya ait olup oğlu hanende **Boğos Efendi**'ye intikal ettiği için böyle denmiştir. Mevcut kolleksiyonlar içinde en muntazam ve en güzel olanıdır. Cildli, büyük boy onbir defterden ibaret olan kolleksiyon, son defterle bitmemiş izlenimini veriyor.

Defterlerin 1942 yılında satın alınışı hakkında **Cevdet Kozanoğlu** bana şu bilgileri vermişti: O sırada bir ameliyat geçiren **Boğos Efendi** hastahanede yatmakta imiş. Kendisi ile burada konuşan Kozanoğlu, fiat üzerinde anlaşmaya varalarak bulunduğu yerden teslim alınıp Ankara'ya getirilmiş. Ödeme işlemleri yapılırken **Boğos Efendi** hastahanede ölmüş. Tek varisi olan kardeşi II. Dünya Savaşı çıkmadan önce Bulgaristan'a yerleştiği ve savaş bu sıralarda bütün şiddeti ile devam ettiği için paranın ödenebileceği bir hak sahibi bulunamamış, böylece kolleksiyon Ankara Radyosu'nun malı olmuştur. O zamanlar bu kolleksiyon için de defterlerin hepsinin bunlardan ibaret olmadığı, diğer bölümünün başkalarının eline geçmiş olduğu ileri sürülmüştür.

Muntazam cildli ve yıpranmamış olan defterlerin sayfaları numaralıdır, kaliteli bir nota kâğıdı vardır. Makamlara göre bölümlere ayrılmış, eserler çini mürekkeple ve oldukça güzel bir nota yazısı ile yazılmıştır. Tamamı Batı notası ile yazılmış olup Hamparsum notası ile kayıt yapılmamıştır. Eserler defterlere yazılırken geleneksel icra düzeni gözetilmiş, en büyük formdan en küçüğüne göre sıralanmıştır. Makamlarına ayrılan bölümlerin sayfalarının bir bölümü, sonradan doldurulmak için olsa gerek, boş bırakılmıştır. Yalnızca son defterdeki eserlerin sözleri Ermeni harfleri ile Türkçe olarak yazılmıştır.

Kolleksiyonun tamamında 485 eser vardır. Bunlar 45 makamdan 18 Kâr, 1 Kâr-ı Nâtık, 159 Beste, 65 Ağır Semâi, 68 Yürük Semâi, 174 şarkıdan ibarettir. 45 makamın peşrev ve saz semâilerini de buraya eklemek gerekir. Bunların sayısı da 200 kadardır.

İSMAİL HAKKI BEY KOLLEKSİYONU:

Mevcut kolleksiyonlar içinde en dikkate değer olanlarından biri de bu kolleksiyondur. Basılı eserlerin dışında tamamı İ. Hakkı Bey'in elyazısı ile yazılmış gibidir. Merhum üstad vereceği konserler için, ya da öğrencileri için olsa gerek, muhtevası aynı olan pek çok defteri bizzat yazmış, çoğaltmış. Bestelemiş olduğu Operetlerin de tamamı aynı özellikte ve mükerrer defterler halinde.

Kolleksiyonun yerini 1972 yılında tespit eden TRT Müzik Dairesi Başkanlığı, İstanbul'da Beykoz'da oturmakta olan torunu Güneş hanımdan 45000 liraya satın almıştır. Üzerinde zaman zaman çalışmalar yapılmışsa da, eserlerin eksiksiz sayımı 1986 yılına kadar yapılamamıştır. Ancak iki yılda tam olarak elden geçirildi, sayımı yapıldı ve sınıflandırıldı. Kollek-

siyonda pek çok mükerrer eser var; mükerrer nüshalar genel toplama dahil değildir. Toplam eser sayısı 13103' olup, mükerrer olmayan eser sayısı 8848 tanedir. Hamparsum Notası ile yazılmış, batı notasına çevrilip çevrilmediği bilinmeyip, hele saz eserlerinde sadece makamı ve formu belirtilen eserler de toplam rakama dahildir. Eserlerin türü ve miktarları şöyledir:

Saz Eserleri: 1069 peşrev, 1003 saz Semâisi, 38 oyun havası, 32 longa, 36 sirto, 5 medhal, 150 zeybek

Sözlü eserler: 152 Kâr, 423 Beste, 258 Ağır Semâi, 327 Yürük Semâi, 3640 Şarkı, 143 türkü, 160 köçekçe, diğerleri 62.

Dinî Eserler: 106 Mevlevi Âyini, 40 Durak, 970 İlâhi, 100 Nefes, 167 şuğl, 161 Tevşih, diğerleri 271.

Marşlar, sayısız aranağmeler, operetler, kantolar, Batı mûsikîsi beste formlarından polka, mazurka, vals, balad, tango, çok sesli denemeler bu sayılara dahil değildir. Bestelemiş olduğu bütün operetlerin notaları ve sözleri mevcuttur.

I. Hakkı Bey kolleksiyonu, Vecihe Daryal kolleksiyonu hariç, mevcut kolleksiyonların en büyük olanıdır. Pek azı istisna tutulursa genellikle kendisi tarafından çok düzgün ve okunaklı bir yazı ile yazılmıştır. Kolleksiyonun özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1- Defter sayısı yönünden oldukça kabarık olmasına rağmen tekrar eden ve birbirinin aynı olan pek çok defter var. Her defter ayrıca alt gruplara ayrılmış. Defterlerin hemen hemen hepsi cildli ve muntazam olup sayfaları numaralanmıştır.

2- Değerli, değersiz o kadar eser derlenip tekrar tekrar yazılmış ki, sarfedilen emeğe insan hayret ediyor. Mûsikî eseri olarak ne buldu ise ya notaya almış, ya da olduğu gibi saklamış.

3- Yukarıda da belirttiğimiz gibi, bestelemiş olduğu operetlerin hepsi, vals, polka, tango, mazurka gibi beste türleri, çoksesli ve ikisesli denemeler, düetto, kanto rumba'lar, sözün kısası zamanında geçerli olan dans parçaları gibi bestelerinin tamamı mevcuttur.

4- Saz eserleri açısından da oldukça zengin bir kolleksiyon. Klâsik repertuvarın hemen hemen bütün eserlerini toplanmış. Hepsi de son derece düzenli ve özentili bir şekilde kaydedilmiş. Hele kendi bestesi olanlar en büyüğünden en küçüğüne kadar akla gelebilecek her formdan bir kaç adet olarak saklanmış, Fasıl düzenlemelerine yaptığı aranağmelerin sayısı belli değil.

5- Dinî eserler açısından hayret verici özelliği var. Mûsikî tarihimizde, şurada-burada adından söz edilen kayıp mevlevi âyinlerinin çoğu mevcut olduğu gibi, adını duymadığımız âyinler de var. Darülelhan yayınları arasında çıkmış olan "Âyinler" yayımlanırken. İ. Hakkı Bey de orada görevli idi. Elinde bulunan âyinlerden söz etmediği anlaşılıyor. Eğer tertip ve tasnif heyetine bilgi vermiş olsa idi, bunların da yayınlanmış olması gerekirdi. Durak, ilâhi, tevşih, savt, şuğl, tesbih nefes gibi formların toplamı, listede belirttiğimiz gibi büyük rakamlara ulaşıyor.

6- Sözlü eserler yönünden ve klâsik repertuvarımız açısından da ilgi çekici. Büyük form eserlerde, değişik kaynaklardan yazılmış olmalı ki, bazı değişiklikler var. Bu ve diğer kolleksiyondakiler dikkate alınacak olursa anlına inmekte kolaylıklar sağlanabilir. Bu sebeple araştırma yapacaklar için önemini her zaman koruyacak bir kolleksiyondur.

7- Halk türküleri, "Âşık Mûsikîsi"ne ait Destan, Semâi, Divan, Koşma, kalenderî; hele "Köçekçe"lerden Hicaz, Karcığar, Gerdaniye gibi bilinen makamların dışında Hüzzam, Mâhûr, Şeddi-i Araban, Sûzidil, Hicazkâr, Bayati Araban, Sûznâk gibi makamlardan orjinal aranağmelerle bir kaç takım halinde derlenmiş.

8- Oyun havalarından sirto, Longa, Zeybek, Çiftetelli ve diğer enstrümantal eserler dağınık yerlerde bulunduğu gibi defterler hâlinde de toplanmış, Kendi eserlerinden basılmış olanlar da var.

9- Defterlerin dışında perakende notalar, matbû fasıllar, bastırılmış mûsikî dersleri notları matbû saz eserleri ve sözlü eserler, Darülelhan yayınları, diğer mûsikî cemiyetlerinin yayınları, mûsikî nazariyati kitapları, bizzat kendisinin yapmış olduğu yayımlar, mektup ve başka belgeler büyük bir titizlikle korunmuş.

10- Buraya kadar sayılanlardan başka el ilânları, konser programları, ünlü mûsikîşinaslara ve tanınmış kişilere ait kartvizitler, o günlerin gazetelerinden kesilmiş küpürler, Darülelhan mecmûaları, basılı güfte kitapları, muhtelif sanatkârlara ait resimler ve mûsiki tarihimiz açısından daha pek çok değerli belgeler biriktirilmiştir.

11- Dinî eserlerin sözlerinden başka dindışı sözlü eserlerden Koşma Divan ve benzerlerinin sözlerini ihtiva eden eski harflerle yazılmış hayli güfte mecmûası var. Bu defterlerde eski eserlerin söz yazarlarının bazıları da belirlenmiş.

DR. HAMİD HÜSNÜ (KAYACAN) BEY KOLLEKSİYONU

Bu kolleksiyonun TRT Kurumu'na nasıl kazandırıldığı hakkında bilgi edinemedik. Hamid Hüsnü Bey'in ölümünden, İstanbul Radyosu yetkililerince satın alınmış, buradan da "Müzik Dairesi" arşivine intikal etmiştir. Sanatkâr mûsikî sanatını eski ustalardan, özellikle **Zekâl Dede**'den öğrenmiş, klâsik repertuvarı bu hocasından geçmiştir. Daha sonra çağdaşı olan kalburüstü sanatkârlarla düşüp kalkmış, dâhi sanatkâr tanbûrî **Cemil Bey**'in sanat hâlesi içinde yoğrulmuştur. Bütün bu özellikler kolleksiyonda bulunan eserlerin önemini artırmaktadır.

Kolleksiyon irili ufaklı yirmi sekiz defter ile perakende notalardan ibarettir. Perakende notalar tarafımızdan dört büyük klâsörde toplanmıştır. Eserlerin tümüne yakın çoğunluğu kaliteli nota kâğıtlarına güzel bir nota yazısı ile kendisi tarafından yazılmıştır. Basılı eserlerin sayısı çok azdır. Kurşun kalemle ve yeni harflerle yazılanlar önemsiz sayıdadır. Hamparsum Notası ile kayıt yapılmamıştır.

Türk Mûsikîsi beste formlarına ait, dinî mûsikî hariç, her türlü örnek bulunmakla birlikte mevcut eserlerin, diğer eserlere oranla, ağırlık noktasını büyük form eserler oluşturmaktadır. Tespit ettiğimiz eserlerin toplamı 1725'tir. Dinî mûsikîmize ait hiçbir esere rastlayamadık. Eserlerin tür ve sayıları şöyledi:

Saz Eserleri: 87 peşrev, 48 saz semâisi, 2 medhal, 1 oyun havası, 1 sirto, 1 longa, 2 marş, 1 operat, 7 aranağme.

Sözlü Eserler: 51 kâr, 1 kâr-ı nâtık, 402 beste, 191 ağır semâi, 200 yürük semâi, 702 şarkı, 4 türkü, 22 köçekçe (Takım halinde gerdaniye ve gül'izar köçekçeler), 2 koşma ve Ayvaz.

REFİK FERSAN KOLLEKSİYONU

Bu kolleksiyon Refik Fersan'ın ölümünden hayli zaman sonra, 1972 yılında TRT Müzik Dairesi Başkanlığı'nca ailesinden satın alınmıştır. Tamamı incelenirken **"Leon Kolleksiyonu"**nun bazı defterlerinin karışmış olduğunu gördük. Bu kadar nota ve sair belgeler sanki kolleksiyonun aslı değil de müsveddeleri gibiydi. İşe yarar veya yaramaz bir yığın evrak, dosya ve zarflarda biriktirilmişe benziyordu. Bu sebeble bunların Refik Bey'in gerçek kolleksiyonu ya da asıl kolleksiyonun müsveddeleri olup olmadığından kuşkuya düştük.

Tasnif ederken en çok güçlük çektiğimiz bu kolleksiyon olmuştur. Tam anlamı ile bir dağınıklık ve perişanlık içindeydi. Sahibi çoğu kez kurşun kalemi kullandığı için zamanla yazı ve notalar okunamaz duruma yaklaşmıştı. Ayrıca düzenli bir defter sistemi de yoktur. Dosyalar halindeki Hamparsum notalarının çoğunun bugünki nota sistemine aktarıldığı hakkında kayıt düşürülmüş. Eserler eski ve yeni yazı ile karışık olarak yazılmış. Makamlara göre geleneksel sıralama düşünülmediği için, oldukça karışık bir durum ortaya çıkmış. Pek çok eserin güfteleri yazılmadığı için bunların ne olduğu melodilerinden tespit edilebilmiştir.

Bütün bunlara rağmen Türk marşları, saz eserleri, oyun havaları, türkü, köçekçe - ki bunların çoğu **Lavtacı Andon**'dan notaya alınmış orjinal takımlar halindedir - yönünden zengin bir kolleksiyondur. Güftesiz ve isimsiz eser, etüd, operet denemeleri oldukça yekûn tutuyor. Refik Fersan'ın bilinen ve bilinmeyen bestelerinin müsveddeleri de var.

Oldukça yıpranmış olan defterler tarafımızdan tamir edilerek numaralandı, perakende eserler dosyalandı, tasnif edildi, fişlerine işlendi. Hamparsum notası ve Ermeni harfleri ile yazılmış olan üç büyük defterin muhteviyatı bilinemediği için tasnife dahil edilmedi. Kırkdokuz defter ile parekende dosyalardaki eserlerin toplamı 2934 adet notadan ibarettir; mükerrer sayılar bu rakama dahil değildir. Tamamına yakın bir bölümünün sanatkârın kendi el yazısı ile yazılmış olması açısından da dikkat çekicidir.

Mevcut eserlerin beste formlarına göre sıralanışları ise söyledir: Dinî mûsikî eseri açısından fazla zengin olmayan kolleksiyonda güftesiz ve eksik mevlevî âyini bölümleri var. Âyin parçalarının dışında diğerleri incelenmeğe muhtaç. Diğer formlara ait örnekler ise pek az. Kısacası dinî mûsikî açısından önemli bir kaynak değil. **İ. Hakkı Bey** ve **Vecihe Daryal** kolleksiyonlarını gördükten sonra bize hak verileceğini umuyoruz.

Saz Eserleri: 215 peşrev, 163 saz semâisi, 5 longa, 6 sir-

to, 5 oyun havası, 1 medhal, 1 taksim.

Sözlü Eserler: 20 Kâr, 4 Kârçe, 3 Kâr-ı nâtık, 253 Beste, 130 Ağır semâi, 144 Yürük semâi, 1858 Şarkı, 1 Divan, 9 Köçekçe (ayrıca tam takım olarak Gerdaniye, Şedd-i Araban, Bayati Araban, Köçekçelerdir ki bunların toplamı bu sayıya dahil değildir), 81 Türkü, 19 Marş, 5 Kanto,

Dinî Eserler: 9 Mevlevî Âyini, 2 İlâhi, 1 Tekbir.

VECİHE DARYAL KOLLEKSİYONU

Bu kolleksiyon 1986 yılında TRT Müzik Dairesi Başkanlığı'nca, sanatkârın kızı **Eser Nadaroğlu'ndan** alınmıştır. Belge, kitap, nota yönünden Türk Mûsikîsi açısından mükemmel bir kaynak niteliğindedir. Aşağıda da görüleceği gibi ihtiva ettiği eser sayısı ile de mevcut kolleksiyonlar içinde birinci sırayı almaktadır. Özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1- Perakende, matbu veya elyazısı ile yazılmış eserlerin, defterler hariç, hepsi makamlara göre dosyalanmıştır. Defterlerin bir bölümü yıpranmış olmakla birlikte kayıtlar muntazamdır.

2- Darülelhan'ın kuruluşundan, yâni sanatkârın mûsikî dünyasına girişinden ölümüne kadar tanıdığı bütün sanatkârlara ait eserleri kaynağından veya bestekârından elde ederek ayrı ayrı dosyalarda toplamıştır; bunlann çoğu ithaflı ve imzalıdır.

3- Eserlerin Darülelhan'da, İstanbul Belediye Konservatuvarı olduktan sonra konservatuvarda, Darüttâlimi Mûsikî'de, Mûsikî-i Osmanî'de Gülşen-i Mûsikî Mektebi'nde, diğer cemiyetlerde, eski İstanbul Radyosu'nda, nihayet ilk Ankara Radyosu ile daha sonraki yıllarda kullanıldıkları şekilleriyle toplanmış olmaları dikkat çekicidir. Böylece bir eserden sekiz on nüshanın bulunuşu araştırma yapacaklara önemli kolaylıklar sağlayacaktır.

4- Yine aynı yıllardan başlayarak mûsikîmiz hakkında ne tür yayın yapılmışsa mecmûa, kitap, broşür, konservatuvar yayınları, mûsikî tarihi ile ilgili araştırma yazıları, gazete kupürleri, **"İzahlı Müzik Saatı"** notları, ünlü mûsikîşinaslarımızın el yazıları ile yazılmış çeşitli belgeler günlük mûsikî haberleri, sanatkâr biyografileri, konser programları, afişler, ilânlar, ölüm ilânlarına varıncaya kadar akla gelen, gelmeyen her tür belge biriktirilmiştir.

5- Dinî eser açısından **İ. Hakkı Bey** kolleksiyonundan sonra gelmektedir. Ancak farklı bir özelliği var. Bu eserlerin çoğu o zamanlar hayatta bulunan ünlü zâkir ve zâkirbaşılardan bizzat sanatkâr tarafından notaya alınmış, kimden alındığı da belirtilmiştir. Bu eserler de sekiz dosya halinde makamlara göre toplanmış durumdaydı. İ. Hakkı Bey kolleksiyonunda bulunmayan birçok eser bu kolleksiyonda bulunmakta ve her iki kolleksiyon bir birini tamamlamaktadır.

6- Zengin bir fotoğraf arşivinin bulunduğunu, bu kitabın yazarı bir münasebetle görmüş olmasına rağmen, kolleksiyon tasnif edilirken tek fotoğrafa rastlanılmamıştır. Daha sonra **Eser Nadaroğlu** ile yapılan konuşmalardan, resimlerin çoğunun **Ali Rıza Avni**'de bulunduğu, emaneten alınıp iâde edilmediği anlaşılmıştır.

7- Kolleksiyonun incelenmesine başlandıktan sonra merhum **Vecihe Daryal**'in titiz bir halk mûsikîsi eserleri derleyicisi olduğu ortaya çıkmıştır. O sıralarda derleme yapan her sanatkârla ilişki kurup eserlerden birer nüsha elde ettiği gibi, yüzlerce halk mûsikî eserini bizzat defterler halinde yazmıştır. Bunların arasında bugün halk musikisi repertuvarında bulunmayan hayli eser vardır. **Kemal Altınkaya**'nın derlediği "Rumeli Türküleri"nin, **Muzaffer Sarısözen**'in derlediği halk türkülerinin hepsi mevcuttur. Aradan geçen kırk beş yılın unutturduğu eserler yönünden önemli bir kaynak niteliğindedir.

8- Türk San'at ve Halk Mûsikîsi arasında yer alan "Âşik Mûsikî" ile ilgili beste formlarından Divan, Müstezad, Koşma, Semâi, Yıldız, Dübeyit, Şâirleme, Kalenderî, Destan, Ma'ni, Kerem, Kesik Kerem, Köroğlu, Ayvaz vb. eserlerin çokluğu açısından da değerlidir.

9- Sayı yönünden de en zengin kolleksiyondur. Sadece sözlü eser sayısı açısından değil, sazeseri açısından da birinci sırayı almaktadır. Hele çağdaşı olan mûsikîşinaslardan eserlerin imzalı, ithaflı olarak toplanması ya da bizzat kendisi tarafından notaya alınarak biriktirilmesi değerini artırmaktadır.

10- Mûsikî tarihi kitapları, evvelce yayınlanmış dergi kolleksiyonları, Edebî eserler, divanlar, lügatlar, söz mecmuaları, matbû fasıllar, bazı bestekârların külliyatları, jübile broşürleri, şu veya bu şekilde tanık olduğu olaylara ait tuttuğu notlar, hatıra kayıtları gibi özellikleri de dikkate alınırsa kolleksiyonun önemi kendiliğinden ortaya çıkmış olur.

Mükerrer sayılar hariç, kolleksiyonda bulunan eserlerin toplamı 1044'tür. Bu eserlerin türlerine ve formlarına göre dağılımı şöyledir:

Saz Eserleri: 434 peşrev, 661 saz semâisi, 19 medhal, 20 sirto, 19 longa, 27 oyun havası, 53 saz eseri, 3 karagöz ve ortaoyunu havası, 33 zeybek, 30 eser de karışık formlardan olmak üzere toplam 1342'dir.

Dinî Mûsikî eserleri: 8 Mevlevî Âyini, 764 ilâhi, 119 Şuğl, 144 Tevşih, 13 Durak, 2 Miraciye, 6 Savt, 1 Na't, 3 Ezan, 2 Mersiye, 1 Münâcaat, 3 Nefes olmak üzere 1156 tanedir.

Din dışı sözlü eserler: 13 Kâr, 5 Kâr-ı Nâtık, 3 Kârçe, 332 Beste, 176 Ağır Semâi, 221 Yürük Semâi, 6198 şarkı, 803 Türkü, 9 Divan, 74 Köçekçe, 4 Koşma ve Semâi, 1 Şâirleme, 1 Taksim, 6 Kerem ve Kesik Kerem, 2 Destan, 2 Mani, 1 Kalenderî, 1 Ayvaz, 3 Ninni, 3 Müstezad, 37 Karaföz ve Orta oyunu havası, 27 karışık formda eserler, 13 Marş, 17 Kanto (Defter ve albümlar halindeki kantolar sayılmamıştır), 6 operet olmak üzere 7946 eser mevcuttur.

ŞERİF İÇLİ KOLLEKSİYONU

Bu kolleksiyon 24 Şubat 1961 tarihinde onbin lira karşılığında **Şerif İçli** varisleri adına **Rebîl İçli**'den Ankara Radyosu'nca satınalınmıştır. Özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1- Eserlerin tamamı Batı notası ile kaydedilmiş olup Hamparsum notası kullanılmamıştır. Basılı eserlerin bazılarının dışında sözler eski harflerle kaydedilmiştir.

2- Kolleksiyon satın alındıktan sonra defterler ciltlettirildiğinden 50 adet defter düzenli bir sıra takip ediyor. Her makam için bir veya birkaç defter ayrılmış olup saz ve söz eserleri geleneksel icra düzenine göre sıralanmıştır. Bazı sayfalar sonradan doldurulmak üzere boş bırakılmıştır.

3- Mevcut notaların büyük bölümü sanatkârın kendi elyazısıdır. Perakende notalar, matbû fasıllar, değişik kaynaklı eserler dosyalar halinde biriktirilmiş. Bunların sayısı da hayli yekûn tutuyor. Hepsi bir araya getirilerek "Perakende" olarak dosyalandı.

4- Muhteva bakımından diğer kolleksiyonlara benzeyen özellikte ve en düzenli kolleksiyonlardan biridir. Büyük form eserlerin sayısı da az değil. Saz eserleri yönünden de önemli; diğer kolleksiyonlarda olmayan bazı eserler, özellikle çağdaşı olan mûsikîşinasların esesleri dikkati çekiyor. Dinî eser tepsit edemedik.

Mevcut eserlerin tür ve sayılarının dökümü şöyledir:

SAZ ESERLERİ: 48 peşrev, 29 saz semaisi, 3 medhal, 4 sirto, 12 longa, 14 oyun havası, 9 zeybek (sözlü ve sözsüz), 1 taksim.

SÖZLÜ ESERLER: 14 Kâr, 9 Kâr-ı Nâtık, 2 Kârçe, 279 Beste, 138 Ağır Semâi, 130 Yürük Semâi, 3697 şarkı, 306 Türkü, 2 Divan, 12 Köçekçe (muhtelif makamlardan 4 takım köçekçe bu sayıya dahil değildir), diğer formlardan 7 eser, 1 ninni, 64 Rumeli türküsü, 33 Karagöz ve ortaoyunu parçası.

Bunların dışında 14 Marş, 6 Operet olmak üzere toplam 4802 adet eser mevcuttur.

Masada

Parkın ışıklarına baktım
Kimsesiz yolcularla
Masada
tabulara aykırı
güldüm
Kitap imzaladım
ölümden sonra

sıkıldım senin duruşundan
basit anlamaya
odayı terkettim

seni yolculadım
karşı seviyle
ve anlattım yılların hikayesini
ona
bu geceden korkuyorum
hani insan olmasaydım!

M. Özer Ciravoğlu

SANAT HABERLERİ

Konser : Trabzon Türk Sanat Musıkisi Korosu Derneği, 19 Aralık 1992 günü akşamı, Trabzon Lisesi Salonunda Mevlana'nın ölüm yıldönümü nedeniyle Trabzon İl Kültür Müdürlüğünün organizasyonu sonucu bir konser verdi. Konserde **Itri**'nin **Rast Na't Şerifi**'nin yanı sıra Mahur, Segâh, Hicaz Makamından ilahiler seslendirildi.

Ayrıca İzmir Devlet Klasik Türk Müziği korosu Şefi hemşehrimiz **Teoman ÖNALDI**'nın **"Mevlananın Ulu Sesi"** adlı eserinden Hicaz bölüm seslendirildi.

Tiyatro : Brezilyalı yazar **Guilherme Figurido**'nun yazdığı, **İsmail Bekir Ağlagül**'ün Türkçeye çevirip sahneye koyduğu **"Ezop"** adlı oyun Trabzon Devlet Tiyatrosu oyuncuları tarafından Aralık ayın boyunca sahnelendi. Oyunda sanatçı arkadaşlarımız **Hülya Kalebayır, Arzu Gündüz, Galip Erdal, Rüçhan Gürel, Ahmet Ergut, Fikret Urucu** rol aldılar. Ankara Devlet Tiyatrosu oyuncuları "Deli Dumrul" adlı oyunu 9. 12. 1992 günü akşamından itibaren sunmaya başladılar. Oyun beş gün süreyle sergilendi.

Toplantı: Tanjant yol'a güzergah değiştirecek olan **"Uçan Yol"** projesi, **Mimarlar Odası** ve **İnşaat Mühendisleri Odası** Trabzon Şubelerince düzenlenen ortak toplantı ile tekrar gündeme geldi. Toplantıya konuşmacı olarak **Mimarlar Odası Trabzon Şubesi Başkanı Bekir Gerçek, İnşaat Mühendisleri Odası Trabzon Şubesi Başkanı Sami Koç** konuşmacı olarak katıldı. Toplantıyı Mimar, Gazeteci - Yazar **Oktay Ekinci** yönetti. Toplantı sonunda Oda yetkilileri "Tanjant yol bir an önce yapılmalıdır. **Uçan yola** hayır" dediler.

Sergi : Fotoğraf sanatçısı arkadaşımız **Ufuk Merih Baylan**, ikinci kişisel Fotoğraf Sergisini 20. 11. 1992 - 27. 11. 1992 tarihleri arasında İş Bankası Sanat Galerisinde **"Çeşitlemeler"** adı altında açtı. İlgi gören sergi bir hafta daha uzatıldı. **Trabzon Fotoğraf Sanatçıları Derneği "Foto Forum"** 7. toplu fotoğraf sergisini **"Yalnızlık"** adı altında **Mahmut Goloğlu Kültür Merkezin**'de 1. 12. 1992 günü açtı.

Anma Günleri: Trabzon Gazeteciler Cemiyetinin 8. 10. 1992 tarihinde başlattığı **"Trabzon'un basın alanında yetiştirdiği ustalara saygı"** programları çerçevesinde 8 Ekim'de **Cemal Reşit Eyuboğlu**, 22 Ekim'de **Ömer Turan Eyuboğlu**, 5 Kasım'da **Faik Ahmet Barutçu**, 19 Kasım'da **Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu**, 5 Aralık'ta **Muzaffer Korlu**'nun anılmasıyla sürdü. Son olarak 17 Aralık günü **Ümran Zafer Baran**, anıldı.

MAVİ NOTA
Aylık
Müzik ve Sanat Dergisi

Sahibi : Sevilay BAYLAN
Genel Yayın Yönetmeni : Emel ŞİMŞEK
Gen. Yay. Yön. Yard. : Hülya ÖZMEN
Yazı İşleri Yönetmeni : M. Semih BAYLAN
Kapak, İç Düzenleme : M. Reşat SÜMERKAN

Sanat Danışmanları:
Ahmet ÖZER
Gündoğdu SANIMER
Suat KURTULDU

Basım Yeri: ESER OFSET Matbaacılık - Yayıncılık ve Ambalaj Sanayii
Zeytinlik Caddesi Cudibey İlkokulu yanı Tel: 215338 - TRABZON

İstanbul Temsilcisi : Osman Razi AKSU
Ankara Temsilcisi : Jale BOZKAYA
İzmir Temsilcisi : Melih GÜLER

Abone Koşulları : **Yıllık: 100.000 TL.**
Yurtdışı Abone : **50 DM.**
Yazışma Adresi : **P.K. 205 - 61004 - TRABZON**
Ederi: : **10.000 TL. (KDV dahil)**

Abone ederinin, Müfit Semih BAYLAN adına 731986 nolu postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra, dergi adresine bilgi verilmesi rica olunur.

Gönderilen ürünlerin daktilo ile yazılması rica olunur.
Ürünler yayımlansın, yayımlanmasın geri verilmez.
(P.K. 205) Kod No.: 61004 - TRABZON